

NORSTEDTS
JURIDIK

Lagkonflikter i utrikeshandeln

Om jurisdiktion och lagval

Michael Bogdan

E-boken är publicerad av Juridiska fakulteten vid Lunds universitet 2023
eISBN: 9789198793413

DOI: <https://doi.org/10.37852/oblu.221>

Denna text är licensierad under CC BY-NC 4.0, Erkännande.

(Se fullständiga villkor: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv>).

Enligt licensen får verket spridas och bearbetas utan att tillstånd behövs, men ej användas i kommersiella syften. Verkets upphovsperson måste anges.

NORSTEDTS
JURIDIK

LAGKONFLIKTER I UTRIKESHANDELN

MICHAEL BOGDAN

*Lagkonflikter
i utrikeshandeln*

Om jurisdiktion och lagval

1. uppl.

NORSTEDTS JURIDIK

1996

Adress till förlaget:

Norstedts Juridik AB, Box 6472, 113 82 Stockholm

Fax 08-690 90 70, telefon 08-690 91 00

Beställningar:

Norstedts Juridik AB, Kundtjänst

Box 6454, 113 82 Stockholm

Fax 08-690 90 30, telefon 08-690 96 96

Lagkonflikter i utrikeshandeln

Michael Bogdan

Upplaga 1:1

ISBN 91-39-00040-0

© 1996 författaren och Norstedts Juridik AB

Sättning: KK Grafiska AB (960106), Stockholm

Tryck: Gotab, Stockholm, 1996

Att mångfaldiga innehållet i denna bok, helt eller delvis, utan medgivande av Norstedts Juridik AB, är förbjudet enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Förbudet gäller varje form av mångfaldigande: genom tryckning, kopiering, bandinspelning etc.

Förord

Internationell privat- och processrätt betraktas inte helt utan fog som »juristernas juridik», bestående av komplicerade regler av övervägande rättsteknisk art. Det rör sig samtidigt om regler vilka har stor och omedelbar praktisk betydelse, icke minst i den internationella handeln.

Detta arbete syftar därför till att för icke-jurister, bl.a. de ekonomistuderande, presentera en översikt över de internationellt privat- och processrättsliga frågeställningar och regler vilka är av särskilt kommersiellt intresse. Vissa grundläggande juridiska kunskaper, ungefär motsvarande den juridiska översiktskurs som normalt ingår i den akademiska ekonomutbildningen, kan på vissa punkter utgöra en förutsättning för förståelsen av problematiken.

Arbetet bygger i betydande omfattning på mina tidigare verk, först och främst på läroboken »Svensk internationell privat- och processrätt» (Norstedts Juridik), till vars senaste upplaga man kan vända sig om man är ute efter fördjupade och mera detaljerade kunskaper i ämnet. Den läroboken innehåller också omfattande hänvisningar till rättsfall och ytterligare litteratur.

Lund den 1 september 1996

Michael Bogdan

Innehåll

Förord 5

1. Inledning 9

2. Svensk domsrätt 15

2.1 Domsrätts- och forumreglerna 15

2.2 Bryssel- och Luganokonventionernas domsrättsregler 19

2.3 Förmögenhets-, kontrakts- och deliktforum 25

2.4 Prorogationsavtal 28

3. Tillämplig lag på kontraktsförpliktelser 29

3.1 Avtalsstatutet 29

3.2 Fastställelse av avtalsstatut enligt Romkonventionen 30

3.3 Avtalsstatutets tillämpningsområde 35

3.4 Internationella köp av lösa saker 38

3.5 Växel och check 42

3.6 Tillämplig lag i skiljeförfarande 43

4. Tillämplig lag på produktansvar 45

5. Tillämplig lag på sakrättsliga frågor 48

5.1 Den s.k. lex rei sitae-regeln 48

5.2 Säkerhetsrätterna 50

5.3 Några specialfall 53

8 *Innehåll*

- 6. Erkännande och verkställighet av utländska domar 55
 - 6.1 Den negativa huvudprincipen 55
 - 6.2 Bevisverkan 56
 - 6.3 Erkännande och verkställighet med stöd i lag 57
 - 6.4 Erkännande utan stöd i lag 59
 - 6.5 Erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar 60
- 7. Internationella frågor i konkurs 62
- 8. Rekommenderad litteratur för fördjupningsstudier 66

Bilagor:

- 1. Utdrag ur rättegångsbalken (10 kap.) 67
- 2. Lag (1964:528) om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker 70
- 3. Utdrag ur lagen (1929:147) om utländska skiljeavtal och skiljedomar 71
- 4. Utdrag ur Romkonventionen om tillämplig lag för avtalsförpliktelser 72
- 5. Utdrag ur Luganokonventionen om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område 81
- 6. Utdrag ur EU:s konvention om insolvensförfaranden 91

1. Inledning

Juristernas huvuduppgift i den internationella handeln, precis som på flertalet andra områden, är inte att lösa konflikter utan att förebygga dem. Det är exempelvis viktigt att kontrakt utformas på ett sådant sätt att parternas rättigheter och skyldigheter är klara och entydiga, så att det inte uppstår tolkningstvister. Juristernas i huvudsak förebyggande uppgift kan dock inte helt särskiljas från de rättsliga lösningarna på uppkomna konflikter. Det är ju just vetskapen om den potentiella möjligheten av resp. risken för rättslig prövning med alla dess följder (kostnader, verkställighet m.m.) som ger styrka och tyngd åt den förebyggande verksamheten. Det är denna vetskap som exempelvis tvingar parterna att låta sig vägledas av juristens råd och utforma sitt avtal så att det blir såväl begripligt som giltigt enligt de rättsregler som vid en eventuell tvist skulle tillämpas därpå. Detta gäller också i andra än kontraktbaserade relationer. Vid förhandlingar mellan en skadebringande produkts tillverkare och den skadelidande är det exempelvis av central betydelse att kunna uppskatta ungefär vilket skadestånd den senare skulle kunna erhålla om förlikning inte kunde nås och tvisten därför behövde avgöras av domstol, osv. Flertalet jurister verksamma inom affärsjuridiken är relativt sällan involverade i processer, men deras förebyggande verksamhet grundar sig hela tiden på kunskaper om vad utgången av en eventuell domstols- eller skiljedomstolsprövning av olika tvistefrågor skulle (eller förmodligen skulle) bli.

Det sagda gäller icke blott inom den internationella affärsjuridiken, men får en särskilt stor betydelse inom denna. Rättslig prövning av internationella affärstvister är mera komplicerad än prövning av vanliga tvistemål vilka helt håller sig inom ett enda lands gränser. Dessa komplikationer, vilka saknar motsvarighet i rent interna svenska rättsförhållanden, kräver säregna lösningar.

En stor andel av internationella affärstvister avgörs genom skiljedom, men det är inte ovanligt att dylika tvister måste lösas av vanliga

statliga domstolar. När en svensk domstol konfronteras med en tvist som har anknytningar också till andra länder, måste den till att börja med ställa sig frågan om domstolarna här i riket överhuvudtaget skall befatta sig med saken. Det är ju inte så att man i Sverige är beredd att på de svenska skattebetalarnas bekostnad pröva och avgöra alla rättsliga tvister i hela världen. För att det skall finnas svenskt rättskipningsintresse krävs det att tvisten och/eller parterna har någon relevant anknytning till Sverige. Häri ligger en viktig skillnad mot skiljemannaförfarande, vilket ju bekostas av parterna själva; många skiljedomsinstitutioner försöker för övrigt genom aktiv marknadsföring av sina tjänster att bli anlitade även i tvister helt utan anknytning till landet i fråga (som exempel kan nämnas att Stockholms handelskammars skiljedomsinstitut under många år har anlitats inom den amerikansk-sovjetiska/ryska handeln).

Läget är som sagt ett annat i fråga om vanliga domstolsprocesser, där behörigheten av ett lands domstolar (s.k. domsrätt) avgränsas av detta lands bestämmelser, kallade *domsrättsregler*. Domsrättsreglerna skiljer sig från land till land. De svenska domstolarnas domsrätt bestäms av svenska domsrättsregler, vilka utgör kärnan i den del av den svenska rättsordningen som kallas svensk internationell processrätt. Till den svenska internationella processrätten hör dessutom svenska regler om bl.a. erkännande och verkställighet av utländska domar och skiljedomar, utlänningars ställning i svenskt rättegångsförfarande, internationellt kommersiellt skiljeförfarande, internationella komplikationer i konkurs och den hjälp som svenska och utländska domstolar ger varandra i fråga om bevisupptagning och delgivning av handlingar.

Om svensk domsrätt i ett konkret fall anses föreligga, så är därmed inte sagt att den svenska domstolen också skall tillämpa svensk rätt för att lösa tvisten. Trots den svenska domsrätten kan rättsförhållandet bedömas ha en mera relevant anknytning till ett främmande land och därmed till en främmande rättsordning. Det kan alltså hända att en svensk domstol tillämpar utländsk rätt på den materiella tvistefrågan (själva rättegångsförfarandet följer dock alltid svensk processrätt). De svenska bestämmelser, som avgör när svensk domstol skall tillämpa utländsk rätt och vilken utländsk rätt det i så fall skall vara, bildar tillsammans svensk internationell privaträtt. De internationellt privaträttsliga be-

stämmelserna, vilka ej obetydligt skiljer sig från land till land, brukar betecknas som *kollisionsregler* (benämningen har att göra med föreställningen att dessa regler är avsedda att lösa konflikter resp. kollisioner mellan olika länders rätt). Som exempel på en typisk kollisionsregel kan man anföra 61 § checklagen (1932:131): »Rättsverkningarna av checkförbindelse skola, där ej här nedan annorledes stadgas, bedömas enligt lagen i den stat, där förbindelsen undertecknades.» Frågan om tillämplig lag kan naturligtvis aktualiseras även vid skiljemannaförfarande, där det dock inte alltid är klart vilket lands kollisionsregler som bör följas (se avsnitt 3.6 nedan).

Den svenska internationella privat- och processrätten skiljer sig i flera avseenden från de övriga områdena inom det svenska rättssystemet. Ett särdrag är att vissa viktiga delar av ämnet saknar reglering i skriven lag och att även de skrivna regler som finns ofta är ofullständiga och oklara. Den svenske lagstiftaren har genom sin tystnad – och ibland t.o.m. genom uttryckliga förklaringar i lagförarbetena – överlämnat många problem att lösas av »rättstillämpningen», dvs. i första hand av domstolarna. Antalet svenska prejudikat är dock relativt begränsat. Rättsosäkerheten är ofta stor och även specialisternas åsikter går ofta isär, t.o.m. i grundläggande frågor. Inom det begränsade utrymme som här står till förfogande kan ambitionen inte vara större än att göra läsaren medveten om existensen av hithörande problem och om nödvändigheten av att, när dylika problem uppstår, söka svar genom fördjupade studier eller sakkunnig hjälp.

För en svensk domare räcker det kanske att intressera sig för svensk internationell privat- och processrätt, men detsamma kan inte sägas om de jurister och affärsmän som är verksamma inom den internationella handeln. Skall man exempelvis upprätta ett kontrakt som syftar till att få rättsverkningar icke blott i Sverige utan även i ett visst främmande land, så måste kontraktet uppfylla både de i Sverige ställda kraven och de krav som vid en prövning av kontraktets giltighet skulle ställas av domstolarna i det främmande landet. De sistnämnda kraven beror inte nödvändigtvis på det aktuella främmande landets kontraktsrätt, eftersom det kan tänkas att landets domstolar i enlighet med landets internationella privaträtt skulle avgöra giltigheten enligt en annan rätt än den egna. Utländska domsrätts- och kollisionsregler kan behöva stude-

12 Inledning

ras också när en kärande undersöker vilket av de ifrågakommande länderna som ur hans synvinkel är förmånligast att väcka talan i; vid detta val (s.k. *forum shopping*) jämför man sådana faktorer som de påtänkta processländernas domsrätt, utsikterna att vinna målet (dessa utsikter kan bero bl.a. på kollisionsreglerna i respektive land), utsikterna att få domen verkställd, processkostnaderna osv. Kunskaper om främmande länders internationella privat- och processrätt är således av stort värde, men denna framställning måste av naturliga skäl inrikta sig på de svenska internationellt privat- och processrättsliga reglerna och även beträffande dessa begränsa sig till grova linjer utan anspråk på vare sig fullständighet eller nyansering.

Även i sådana tvistemål som parterna har rätt att själva avgöra genom förlikning i saken (s.k. dispositiva mål, däribland praktiskt taget alla kommersiella tvister) anses de svenska kollisionsreglerna, och den rättsordning som dessa i det enskilda fallet utpekar, böra tillämpas på domstolens eget initiativ (*ex officio*), dvs. även om ingen av parterna kräver det. Detta förutsätter dock att parterna eller någon av dem åberopat sådan faktisk omständighet som enligt svensk internationell privaträtt föranleder tillämpning av utländsk rätt, såsom att checkförbindelsen undertecknats i ett främmande land; rättegångsbalkens 17 kap. 3 § förbjuder nämligen domstolarna att i dispositiva mål grunda avgörandet på omständighet som icke av part åberopats till grund för hans talan. I kommersiella tvister tillämpar domstolen svensk rätt också om båda parterna är eniga därom *under själva processen*. För båda parterna i en sådan tvist sin talan med utgångspunkt i svensk rätt kan detta ofta tolkas som ett uttryck för en tyst överenskommelse mellan dem att svensk rätt skall tillämpas. Även när en sådan tolkning förefaller långsökt, exempelvis när parternas argumenterande med grund i svensk rätt synes bero på deras okunnighet om internationellt privaträttsliga regler, vore det olyckligt om domstolen överrumplade parterna genom att grunda sitt avgörande på en främmande rättsordning som de inte har räknat med; i en sådan situation torde domstolen böra uppmärksamma parterna på problemet och tvinga dem att ta ställning i lagvalsfrågan. I avtalsrättsliga tvister står det vidare parterna normalt fritt att med bindande verkan *i förväg* överenskomma om vilket lands lag som skall tillämpas på deras avtalsförhållande (se därom avsnitt 3 nedan).

Den tillämpliga främmande lagen skall tolkas och användas lojalt, dvs. på samma sätt som i sitt ursprungsland. En svensk kollisionsnorm anses hänvisa till utländsk rätt som den ser ut när den skall tillämpas av den svenska domstolen, detta även när lagvalet grundas på en omständighet vilken förelåg vid en tidigare tidpunkt, exempelvis när den ovan nämnda 61 § checklagen hänvisar till lagen i den stat där checkförbindelsen undertecknades. De i den främmande rättsordningen stadgade övergångsbestämmelserna, vilka kan tänkas föreskriva att man i vissa fall skall följa äldre rättsregler, utgör dock en del av den nu gällande rätten och skall som sådana beaktas även av den svenska domstolen.

Svenska kollisionsnormer anses i princip hänvisa uteslutande till främmande materiell rätt, således inte till kollisionsnormerna i den tillämpliga främmande rättsordningen. Denna negativa inställning till den s.k. återförvisningsläran (*renvoi*) betyder att man i Sverige tillämpar den av den svenska kollisionsnormen utpekade främmande rättsordningen även när man i själva det främmande laglandet anser att en annan rättsordning, exempelvis svensk rätt, bör tillämpas. Som illustration kan nämnas rättsfallet NJA 1969 sid. 163, där Högsta domstolen fann att nederländsk materiell rätt var tillämplig; att nederländsk internationell privaträtt skulle leda till tillämpning av svensk materiell rätt var enligt Högsta domstolen »utan betydelse».

Bestämmelse i främmande lag eller beslut som meddelats av myndighet i främmande stat får ej tillämpas i Sverige om det skulle strida mot svensk »*ordre public*», dvs. om det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen här i riket. Klausuler med denna innebörd förekommer i vissa svenska internationellt privaträttsliga författningar, exempelvis i 6 § lagen (1964:528) om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker, men detsamma anses gälla även när stöd i lag saknas. Denna undantagsregel är av större betydelse i familjerättsliga än i affärsrättsliga sammanhang, men skyddar icke desto mindre även mot ur svensk synvinkel stötande utländska affärsrättsliga stadganden och avgöranden.

Skall svensk domstol tillämpa utländsk rätt måste den kunna ta reda på dess innehåll. Enligt 35 kap. 2 § rättegångsbalken erfordras i svenskt rättegångsförfarande i princip inget bevis om vad lag stadgar. Man förutsätter att domstolen känner till lagen (en annan sak är att part kan,

om han så vill, försöka övertyga domstolen om sin tolkning av lagen, exempelvis genom att åberopa utlåtanden av rättsvetenskapsmän m.m.). Bestämmelsen innebär naturligtvis inte att varje svensk domare förväntas vara specialist på alla rättsområden, utan endast att det är domstolens skyldighet att vid behov själv ta reda på lagens innehåll. Detta är rimligt såvitt gäller svensk rätt men inte såvitt gäller alla tänkbara främmande rättsordningar. Stadgandet tillägger därför: »Skall främmande lag lända till efterrättelse och är ej dess innehåll för rätten känt, äge dock rätten anmana part att förebringa bevisning därom.» Anmaningen bör i regel riktas till den part som stöder sig på den främmande lagen. Domstolen kan dock också själv skaffa de behövliga upplysningarna. Bevisföringen är fri, dvs. parterna kan åberopa alla tänkbara bevis om utländsk rätts innebörd, såsom författningstexter och prejudikat, juridisk litteratur, expertutlåtanden, expertvittnen osv. Domstolen, eller den part som anmanats eller önskar att anföra bevisning om främmande rätt, kan också vända sig för hjälp till Utrikesdepartementets rättsavdelning. Sverige har vidare anslutit sig till en Europarådskonvention varigenom länderna åtagit sig att hjälpa varandras domstolar i detta avseende, se förordningen (1981:366) om rätt att i vissa fall begära upplysningar om innehållet i utländsk rätt.

I detta sammanhang förtjänar det att omnämnas att utlänningar och utländska företag i ett svenskt rättegångsförfarande i princip åtnjuter samma ställning som svenska rättssubjekt. Vissa skillnader finns dock; av betydelse i affärssammanhang är exempelvis lagen (1980:307) om skyldighet för utländska kärende att ställa säkerhet för rättegångskostnader. Enligt denna lag kan svensk svarande i vissa fall yrka att sådan kärende, som varken är svensk medborgare, svensk juridisk person eller är bosatt i Sverige, ställer säkerhet för den rättegångskostnad som han kan bli ålagd att betala till svaranden.

2. Svensk domsrätt

2.1 Domsrätts- och forumreglerna

Den svenska domsrätten i förmögenhetsrättsliga mål är inte på ett heltäckande sätt reglerad genom lagfästa domsrätsbestämmelser. Det föreligger dock ett antal i regel konventionsgrundade undantag, vilka egentligen täcker flertalet fall. Några av de lagfästa domsrätsreglerna avser ganska speciella situationer; ett exempel som förhoppningsvis aldrig kommer att aktualiseras är 36 § atomansvarighetslagen (1968:45), enligt vilken skadeståndstalan mot innehavare av atomläggning eller dennes försäkringsgivare får väckas i Sverige bl.a. om atomolyckan helt eller delvis inträffat här i riket. Av mycket större betydelse för affärlivet är Bryssel- och Luganoreglerna om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område (se lagen (1992:794) med anledning av Sveriges tillträde till Luganokonventionen och avsnitt 2.2 nedan), eftersom dessa på ett nästan heltäckande sätt reglerar svensk domsrätt i förhållande till svarande hemmahörande i Västeuropa. Med hänsyn till att Sveriges utrikeshandel till övervägande del är inriktad på Västeuropa är det rimligt att anta att Bryssel/Luganoreglerna blir tillämpliga i flertalet affärstvister med internationell karaktär inför de svenska domstolarna. Bryssel/Luganoreglerna är av betydelse för svenska jurister och affärsmän även i ett annat avseende: de bestämmer ju också när svenska parter kan väcka talan resp. kan stämmas inför domstolar i de övriga konventionsländerna.

Bryssel/Luganoreglerna tarvar en kort bakgrundsförklaring. I EG-fördraget (Romfördraget) från 1957 stadgar art. 220 att medlemsstaterna skall inleda förhandlingar med varandra i syfte att till förmån för sina medborgare säkerställa bl.a. en förenkling av formaliteter för ömsesidigt erkännande och verkställighet av domar. Dessa förhandlingar resulterade 1968 i att de dåvarande EG-länderna ingick en Brysselkonvention »om domstols behörighet och om verkställighet av domar på

privaträttens område». Konventionen kan sägas ha två huvudsyften. Ett syfte är att omvandla EG till ett slags »gemensam marknad» för förmögenhetsrättsliga domar, där avgöranden meddelade i en konventionsstat erkänns och kan verkställas i de övriga konventionsanslutna staterna (se avsnitt 6.3 nedan). Det andra huvudsyftet, vilket sammanhänger med det första, är att bestämma de konventionsanslutna staternas domsrätt på ett sådant sätt att en svarande med hemvist i ett konventionsland inte riskerar att i de övriga konventionsländerna bli indragen i processer på grund av olika utlänningsfientliga nationella domsregler.

År 1988 ingicks av de dåvarande EG- och EFTA-länderna en ny konvention, Luganokonventionen, varigenom (något förenklat uttryckt) Brysselkonventionens regler utvidgades till att omfatta praktiskt taget hela Västeuropa. Luganokonventionen är i det närmaste en kopia av Brysselkonventionen, icke blott i fråga om innehållet utan t.o.m. i fråga om artikelnumreringen. Sverige har ratificerat Luganokonventionen och vårt anslutningsfördrag med EU förpliktar oss att så småningom även ansluta oss till Brysselkonventionen. Detta har i skrivande stund ännu inte skett. De två konventionerna har olika geografiska tillämpningsområden; med viss förenkling kan sägas att Brysselkonventionen är avsedd att gälla mellan EU-länderna, medan Luganokonventionen är avsedd att gälla mellan EU- och EFTA-länderna samt mellan EFTA-länderna inbördes. Trots att tolkningen av Brysselkonventionen men inte av Luganokonventionen har anförtratts åt EG-domstolen anses EG-domstolens avgöranden rörande Brysselkonventionen vara vägledande också för hur Luganokonventionens motsvarande bestämmelser skall tolkas. Den stora likheten gör det möjligt att beskriva båda konventionernas regler som om det rörde sig om ett och samma dokument (några smärre skillnader finns dock, men dessa behöver inte tas upp här). Den fortsatta framställningen utgår från det framtida scenariot att Sverige är anslutet till såväl Bryssel- som Luganokonventionen (i fortsättningen »konventionerna»). Beskrivningen inriktar sig på konventionernas huvudregler, medan undantags- och specialregler lämnas åt sidan. Detsamma gäller de av konventionsreglerna vilka är utan betydelse för den internationella handeln (exempelvis reglerna om familjerättsliga underhållstvister).

Enligt sin art. 1 är konventionerna tillämpliga på privaträttens område och omfattar inte skatte-, tull- och förvaltningsrättsliga frågor. Bland de privaträttsliga frågorna undantas vidare praktiskt taget hela familje- och arvsrätten (utom underhåll), insolvensrättsliga förfaranden såsom konkurs, ackord och liknande, social trygghet och skiljeförfaranden. I fråga om insolvensförfaranden har man nyligen färdigställt en särskild EU-konvention (se avsnitt 7 nedan), medan någon sådan knappast behövs för skiljeförfaranden, då nästan samtliga EU- och EFTA-länder är anslutna till 1958 års New York-konvention om erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar (se avsnitt 6.5 nedan).

I de situationer där konventionerna inte är tillämpliga och där man inte heller har någon annan lagfäst domsrättsregel att tillgå brukar svenska domstolar med viss försiktighet söka vägledning i de svenska interna forumreglerna, dvs. i de bestämmelser vilka avgränsar de olika svenska domstolarnas territoriella jurisdiktionsområden från varandra. Tanken är i grova drag den att om en viss tvist har en så nära anknytning till en viss svensk tingsrätts domsaga att denna tingsrätt är behörig enligt de interna forumreglerna, så har saken med all sannolikhet också en så stark anknytning till Sverige att svensk domsrätt normalt kan anses föreligga. De viktigaste interna forumreglerna i rättegångsbalkens 10 kap. anses därför i stora delar genom analogi vara vägledande för svensk domsrätt i förmögenhetsrättsliga mål. När det exempelvis i 10 kap. 8 § rättegångsbalken föreskrivs att talan i anledning av skadegörande handling må väckas vid rätten i den ort där handlingen företogs eller skadan uppkom, så avses härmed i första hand den interna forumfrågan, exempelvis huruvida tvisten, när svensk domsrätt föreligger, kan prövas av tingsrätten i Lund. Men genom analogi kan regeln i brist på lagfästa domsrättsregler tillämpas även på domsrättsfrågan, med resultatet att svensk domsrätt i tvistemål i anledning av skadegörande handling normalt anses föreligga om handlingen företagits eller skadan uppkommit här i riket (se avsnitt 2.3 nedan).

Att man vid utarbetandet av de svenska forumreglerna ofta även beaktat domsrättsfrågan och att forumreglerna av lagstiftaren ibland avsetts bli vägledande för domsrätten framgår av bl.a. förarbetena till 10 kap. rättegångsbalken. Där sägs exempelvis att frågan om en svarande,

som äger hemvist utom riket, kan stämmas till svensk domstol, »är beroende av huruvida enligt någon av de följande bestämmelserna i detta kapitel behörig domstol finnes för tvisten» (se NJA II 1943 sid. 97). Detta torde gälla även svensk jurisdiktion i fråga om de summariska processerna trots att dessa genom lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning har överförts från tingsrätterna till kronofogdemyndigheterna.

Analogianvändningen av forumregler måste dock ske med försiktighet och en portion sunt förnuft. Svensk domsrätt kan tänkas föreligga i större eller mindre omfattning än vad forumreglerna ger vid handen. Det finns svenska forumregler vilka är så vidsträckt formulerade att de uppenbarligen ej kan vara vägledande för domsrättsfrågan; av den omständigheten att Arbetsdomstolens interna behörighet sträcker sig över hela riket kan man exempelvis knappast dra den analogislutsatsen att svensk domsrätt i arbetstvister alltid föreligger. Den svenska domsrätten har dessutom vissa begränsningar vilka saknar motsvarighet såvitt gäller den interna forumfrågan. En sådan inskränkning ligger i den folkrättsligt betingade immunitet som tillerkänns främmande stater och statsorgan och vissa internationella organisationer; dessa kan i princip inte mot sin vilja dras inför svenska domstolar, förutsatt att de inte ägnar sig åt vanliga affärstransaktioner. En annan begränsning ligger däri att svenska domstolar avvisar sådan talan som väsentligen avser ett utländskt offentligrättsligt intresse, exempelvis talan avseende indrivning av en utländsk stats skattekrav (jfr NJA 1961 sid. 145). Det är också befogat att i vissa fall avvisa mål vilka endast berör utländska förhållanden knutna till en främmande stats offentligrättsliga verksamhet, exempelvis talan om hävande av ett bolags registrering i ett främmande land.

Det kan å andra sidan hända att svensk domsrätt anses föreligga trots att de vanliga forumreglerna inte anvisar någon konkret behörig tingsrätt. I rättspraxis synes man ha utgått från att domstolarna i sådana fall är skyldiga att genom extensiv tolkning av de befintliga forumreglerna eller på annat sätt tillhandahålla ett forum. Ett exempel är NJA 1980 sid. 188, där parterna hade ingått ett prorogationsavtal (se därom avsnitt 2.4 nedan) om att tvisten skulle avgöras av »vederbörande domstol i Sverige» men där det inte fanns någon lokalt behörig svensk tingsrätt.

Högsta domstolen visade sig i detta läge beredd att godta även enligt de vanliga forumreglerna ovidkommande omständigheter (exempelvis kärandens hemvist) som forumgrundande och uttalade att det inte ens var uteslutet att käranden hade rätt att välja mellan alla svenska underrätter.

Det måste påpekas att svensk domstol i vissa fall kan vara behörig att »prejudiciellt» pröva även sådana spörsmål för vilkas självständiga prövning svensk domsrätt inte föreligger. Även om svenska domstolar i princip saknar behörighet att avgöra en tvist om giltigheten av ett köpeavtal avseende en i utlandet belägen fastighet, kan svensk domsrätt föreligga beträffande en tvist om betalning av köpeskillingen för fastigheten. Inom ramen för denna betalningstvist kan svenska domstolar tvingas att ta ställning också till invändningar angående köpeavtalets giltighet, men ett sådant prejudiciellt ställningstagande, som endast finns bland domskälen, saknar rättskraft för framtida mål där samma frågeställning, i mitt exempel samma avtals giltighet, aktualiseras.

2.2 Bryssel- och Luganokonventionernas domsrättsregler

Konventionernas centrala domsrättsregel finns i art. 2. Där stadgas att talan mot en svarande med hemvist i en konventionsstat *skall*, om ej annat följer av konventionernas övriga bestämmelser, väckas vid domstol i denna hemviststat. Ett bolags eller annan juridisk persons säte anses enligt art. 53 därvid vara dess hemvist; för att bestämma var detta säte är beläget skall domstolen tillämpa sin egen internationella privaträtt.

Huvudregeln i art. 2 innebär dels att talan mot en i Sverige hemmahörande svarande skall tas upp till prövning här i riket, dels att sådan talan i princip skall avvisas av domstolar i de övriga konventionsländerna. Har svaranden å andra sidan hemvist i annan fördragsslutande stat än Sverige får talan i princip inte tas upp till prövning av svensk domstol. I art. 3, 2 st. uppräknas olika nationella domsrättsregler vilka ej får användas mot svarande med hemvist i annan fördragsansluten stat, men uppräknningen är ingalunda uttömmande. För att talan mot en sådan svarande skall kunna prövas räcker det ej med att den aktuella

domsrättsregeln inte uttryckligen förbjuds i art. 3, 2 st., utan domsrätten måste ha positivt stöd i någon av artiklarna 5–18 (se nedan). Icke desto mindre är det värt att notera att art. 3, 2 st. uttryckligen förbjuder bruket av den svenska regeln om förmögenhetsforum i betalningstvisster (se 10 kap. 3 § 1 st. 1 meningen rättegångsbalken och avsnitt 2.3 nedan) mot svarande med hemvist i annan konventionsansluten stat. Å andra sidan skyddas svarande med hemvist i Sverige av samma förbudslista mot mer eller mindre utlänningsfientliga domsrättsregler i de övriga konventionsländerna, exempelvis en motsvarande tysk regel om förmögenhetsforum, en fransk regel enligt vilken det för fransk domsrätt räcker att käranden är fransk medborgare och brittiska bestämmelser enligt vilka domsrätten kan grundas på stämningens ansökans delgivning i Storbritannien oavsett att svarandens vistelse i landet var helt tillfällig (några minuter i transithallen på en brittisk flygplats lär vara tillräckligt). I varje konventionsstat kan det dock som sagt därutöver finnas domsrättsregler, i Sverige exempelvis kontraktsforum enligt 10 kap. 4 § rättegångsbalken (se avsnitt 2.3 nedan), vilka visserligen ej finns med på förbudslistan i konventionernas art. 3, 2 st., men som likväl ej får användas mot en svarande med hemvist i annan fördragsansluten stat eftersom de saknar stöd i konventionernas art. 5–18.

Konventionernas val av svarandens domicilforum som tvingande huvudregel avser först och främst att skydda svaranden mot olika alltför långtgående nationella domsrättsregler. Detta skydd ges dock endast svarande med hemvist i fördragsslutande stat. Mot andra svarande, dvs. i huvudsak utomeuropeiska svarande samt svarande med hemvist i Östeuropa, får varje konventionsstat även i fortsättningen använda sig av sina nationella domsrättsregler, hur långtgående dessa än må vara. Detta bekräftas uttryckligen i konventionernas art. 4. Dyliga svarandes ställning försämrats faktiskt genom konventionerna, först och främst genom att en i någon konventionsstat med hjälp av en utlänningsfientlig domsrättsregel utverkad dom kommer att erkännas och vara verkställbar i alla konventionsstater. Konventionernas regler om erkännande och verkställighet (se avsnitt 6.3 nedan), till skillnad från de flesta av konventionernas domsrättsregler, begränsar sig nämligen inte till de fall där svarandens hemvist ligger resp. låg inom konventionsansluten stat. Avtalsparter hemmahörande utanför konventionsländerna gör

därför klokt i att insistera på en skilje- eller prorogationsklausul för att utesluta de excessiva fora. Konventionerna kan å andra sidan i vissa situationer medföra fördelar också för svarande utan hemvist i konventionsansluten stat. Även en dom varigenom kärandens talan blivit ogillad gäller ju inom alla konventionsstaterna, vilket naturligtvis är till svarandens fördel. En part hemmahörande i icke-konventionsansluten stat kan vidare ha glädje av konventionerna i egenskap av kärke eller verkställighetssökande.

Trots svarandens hemvist inom fördragsansluten stat uppställer konventionerna en rad undantag från den tvingande huvudregeln om svarandens domicilforum. De viktigaste specialfora uppräknas i art. 5, som tillåter att talan under vissa förutsättningar väcks i en annan konventionsstat än svarandens domicilland, dock utan att beröva käranden rätten att söka svaranden i domicillandet. Flera av dessa specialfora är av stor betydelse i affärsrättsliga sammanhang.

Om talan avser avtal får den väckas vid domstolen i den ort där den förpliktelse som talan avser har uppfyllts eller skall uppfyllas (art. 5(1)). Var en avtalsförpliktelse skall uppfyllas bestäms i första hand av avtalsparterna själva, exempelvis genom hänvisning i avtalet till någon av Internationella handelskammarens INCOTERMS-klausuler. I brist på parternas eget val av uppfyllelseort bestäms denna inte utan vidare av domstolslandets civilrätt utan av den rättsordning som enligt domstolslandets internationella privaträtt reglerar avtalsförhållandet som sådant (se avsnitt 3 nedan). Genom att i sitt avtal bestämma uppfyllelseorten resp. avtalsstatutet kan parterna således indirekt även påverka domsrättsfrågan, detta utan att behöva uppfylla de formella krav som konventionens art. 17 ställer på direkta prorogationsavtal (se nedan). Noteras bör också att ett och samma avtal i regel åsyftar två ömsesidiga prestationer, normalt en naturaprestation och en betalning för denna, och att det enligt art. 5(1) är den omtvistade, till grund för talan liggande prestationens uppfyllelseort som är avgörande. En specialregel, som inte behöver beskrivas här, finns för anställningsavtal.

Om talan avser skadestånd utanför avtalsförhållanden, får den enligt art. 5(3) väckas vid domstolen i den ort där skadan inträffade. Bestämelsen har av EG-domstolen i *Bier*-målet ([1976] E.C.R. 1735) tolkats så att käranden kan välja mellan domstolen där den skadegörande

handlingen företogs och domstolen där skadan uppstod (han kan dock naturligtvis i stället välja att väcka talan vid svarandens domicilforum enligt art. 2). Denna regel kan få stor betydelse i bl.a. mål rörande produktansvar. Om talan avser enskilt anspråk i anledning av brott, får den enligt art. 5(4) väckas vid den domstol där brottmålet är anhängigt, dock endast i den mån domstolen enligt sin egen lag är behörig att även pröva enskilda anspråk (att så kan ske i Sverige framgår av 22 kap. 1 § rättegångsbalken).

Om talan avser tvist som hänför sig till verksamheten vid en filial, agentur eller liknande, får den enligt art. 5(5) väckas vid domstolen i den ort där denna är belägen.

Specialreglerna avseende sjörättsliga tvister behöver inte tas upp här. Av en påtaglig praktisk betydelse är däremot reglerna i art. 6, avseende bl.a. mål mot flera svarande, återgångskrav, genkärsmål och talan som får förenas med ett annat mål mot samma svarande om sakrätt till fast egendom. Även dessa regler får dock förbigås här. Detsamma gäller konventionernas regler om interimistiska åtgärder, däribland säkerhetsåtgärder (art. 24).

Konventionernas art. 13–15 står under rubriken »Behörighet för konsumenttvister». Under de senaste åren har det blivit relativt vanligt i Västeuropa att icke blott affärsmän utan även vanliga konsumenter ger sig in på transaktioner av gränsöverskridande natur, exempelvis genom postorderbeställningar gjorda på grund av TV-marknadsföring i de internationella kabel- och satellitkanalerna (s.k. TV-shopping). Dylika konsumentrelationer faller i princip utanför ramen för detta arbete, men det kan nämnas att konventionernas art. 14 stadgar att konsumenten enligt eget val får väcka talan mot näringsidkaren antingen vid domstolarna i den konventionsstat där denne har hemvist eller vid domstolarna i den konventionsstat där konsumenten själv har hemvist. Näringsidkarens talan mot en konsument får däremot i princip endast väckas i konsumentens hemvistland. Dessa delvis tvingande regler gäller dock enbart för sådana konsumenttvister som faller inom ramen för den mycket snäva avgränsningen i art. 13, exempelvis om avtalet föregicks av ett särskilt anbud riktat till konsumenten i den konventionsstat där han har hemvist eller annonsering där, och konsumenten vidtog de för avtalets ingående nödvändiga åtgärderna i den staten.

Av viss betydelse i utrikeshandeln är art. 7–12A, avseende domsrätt i försäkringstvister. Dessa komplicerade regler, vilka inte kan behandlas här, påminner i viss mån om de nyss beskrivna reglerna för konsumenttvister: de syftar i grova drag till att genom delvis tvingande domsrättsreglering ge den svagare parten (försäkringstagaren, den försäkrade, förmånstagaren) rätt att enligt eget val väcka talan i det land där han har hemvist eller där försäkringsgivaren har hemvist (resp. filial e.d.), medan försäkringsgivaren i princip endast får väcka talan i svarandens hemvistland.

Beträffande vissa typer av mål uppställer konventionernas art. 16 ett enda forum som exklusivt behörigt, detta oavsett om svaranden äger eller icke äger hemvist i fördragslutande stat. I dessa fall gäller varken huvudregeln i art. 2 om svarandens domicilforum eller de tidigare beskrivna alternativa specialfora. Den viktigaste exklusiva behörighetsregeln avser fastighetsforum. Domstolarna i den konventionsstat där den fasta egendomen är belägen har exklusiv behörighet att avgöra tvister avseende sakrätt i den fasta egendomen eller nyttjanderätt till densamma (art. 16(1)). EG-domstolen har i sin kontroversiella *Rösler*-dom ([1985] E.C.R. 99) tolkat regeln så att den även omfattar rena betalningstvister om exempelvis hyra, vilket inte synes överensstämma med den ursprungliga avsikten med regeln. Undantag från denna exklusiva domsrättsregel görs dock under vissa förutsättningar för mål avseende avtal om nyttjanderätt till fast egendom för tillfälligt privat bruk under en tid av högst sex på varandra följande månader, då även domstolarna i svarandens hemvistland är behöriga. Undantaget har tillkommit för att exempelvis en i Sverige bosatt privatperson, som till en annan i Sverige bosatt privatperson hyrt ut sin semesterbostad i Spanien, skall kunna få sina hyreskrav prövade av svensk domstol och slipper tvånget att väcka talan i Spanien.

Bland andra exklusiva fora kan nämnas att talan avseende giltighet eller upplösning av juridisk person eller giltighet av beslut av dess organ skall väckas i den konventionsstat där den juridiska personen har sitt säte (art. 16(2)). Talan om inskrivning i offentliga register och om registrering eller giltighet av registrerade immaterialrättigheter (t.ex. patent eller varumärken) skall prövas av domstolarna i registreringslandet

(art. 16(3–4)). Talan avseende verkställighet av domar skall väckas i verkställighetslandet (art. 16(5)).

Avtal om domstols behörighet (prorogationsavtal) godtas i princip av konventionerna (art. 17). Om parterna har träffat överenskommelse om att en domstol eller domstolarna i en konventionsstat skall vara behöriga att avgöra en redan uppkommen tvist eller framtida tvister i anledning av ett bestämt rättsförhållande, och minst en av parterna har hemvist i en konventionsstat, så skall endast den valda domstolen resp. domstolarna i den valda staten vara behöriga. Avtalet skall vara skriftligt, skriftligen bekräftat, ha den form som överensstämmer med praxis som parterna utvecklat mellan sig eller, i internationell handel, ha den form som överensstämmer med känd sedvänja. Frågor om ett prorogationsavtals ogiltighet på grund av bristande rättshandlingsförmåga, misstag, svek o.d. nämns inte i konventionerna, utan torde avgöras enligt det eller de rättssystem som enligt den dömande domstolens kollisionregler tillämpas på dessa spörsmål.

En viktig begränsning i prorogationsfriheten ligger däri att prorogationsavtalet ej får strida mot konventionernas regler om exklusiv behörighet eller mot de tvingande bestämmelserna om domstols behörighet i konsument- och försäkringstvister. Vissa inskränkningar finns också beträffande prorogationsklausuler i anställningsförhållanden.

Beträffande prorogationsavtal mellan parter av vilka ingen har hemvist i en konventionsstat stadgas att konventionsstaternas domstolar andra än den eller de utvalda saknar behörighet att pröva tvisten, förutsatt att den eller de sistnämnda inte har förklarat sig obehöriga (den utvalda domstolsstaten är i dessa fall icke skyldig att godta prorogationsklausulen, men kan likväl godta den på grund av sina nationella domsrättsregler). Den omständigheten, att art. 17 endast talar om sådana prorogationsavtal som hänvisar till domstol resp. domstolar i en konventionsstat, innebär inte något förbud mot andra prorogationsavtal, utan bara att avtalets verkan som rättegångshinder i så fall beror på varje konventionsstats egna bestämmelser därom.

Art. 18 handlar om tyst prorogation, där svaranden gått i svaromål trots att domstolen ej var behörig enligt konventionerna. Dylikt betående kan göra domstolen behörig, dock inte om svaranden har gått i svaromål endast för att bestrida domstolens behörighet eller om en an-

nan domstol har exklusiv behörighet enligt art. 16 (se ovan). Begränsningarna i prorogationsfriheten i konsument- och försäkringstvister samt i tvister om anställningsavtal utgör inga hinder för den tysta prorogationen, eftersom de inte heller hindrar uttrycklig prorogation i redan uppkomna tvister. Går svaranden inte i svaromål skall domstolen i princip pröva sin behörighet och eventuellt avvisa målet *ex officio*, dvs. även utan någon jurisdiktionsinvändning från svarandens sida (art. 20).

Konventionerna inverkar enligt sin art. 57 inte på befintliga eller framtida konventioner som reglerar domstolars behörighet eller erkännande och verkställighet av domar på särskilda områden. Konventionerna hindrar således exempelvis inte att Sverige även i fortsättningen tillämpar de speciella domsrättsreglerna i 9 kap. 28 och 36 §§ luftfartslagen (1957:297), vilka tillkommit på grund av Sveriges anslutning till Warszawakonventionen rörande fastställande av vissa gemensamma bestämmelser i fråga om internationell luftbefordran.

2.3 Förmögenhets-, kontrakts- och deliktforum

Saknar svaranden hemvist i Sverige eller något annat till Bryssel- och/eller Luganokonventionen anslutet land har Sverige (och varje annan konventionsstat) med vissa undantag fria händer att följa sina egna, nationella domsrättsregler, vilka i Sverige som sagt huvudsakligen härleds genom analogi ur 10 kap. rättegångsbalken. Vissa av dessa regler kan med fog betecknas som utlänningsfientliga. De tvingar ju svarande med hemvist i utlandet att processa i Sverige även när ett »naturligare» forum tillhandahålls utomlands. Det rör sig först och främst om regler avseende förmögenhetsforum (3 §), kontraktsforum (4 §) och deliktforum (8 §).

Paragrafen om förmögenhetsforum är av stor praktisk betydelse i domsrättsfrågan. Dess 1 st. innebär att den som icke äger känt hemvist i Sverige, varmed man också avser utländska juridiska personer, får stämmas här i tvist rörande betalningsskyldighet om han har egendom i riket. Det kan exempelvis röra sig om skyldighet att betala köpeskilling, ränta eller skadestånd. Också när tvisten rör i Sverige befintlig lös egendom, får den som icke äger känt hemvist inom riket stämmas här (i

detta fall måste dock tvisten röra själva rätten till egendomen och det räcker inte med att tvisten exempelvis avser betalning av köpeskilling för denna).

Förmögenhetsforum bygger på egendomens lokalisering. Eftersom fordringar är egendom som inte kan anses finnas i fysisk mening på någon bestämd ort, fick man i paragrafens 2 st. förklara att vanlig fordran anses finnas där gäldenären har sitt hemvist, medan fordran grundad på t.ex. löpande skuldebrev anses finnas där handlingen är. Är pant ställd för fordringen, kan denna också anses finnas där panten befinner sig.

Förmögenhetsforum i tvist rörande betalningsskyldighet förutsätter att den i Sverige befintliga egendomen tillhör svaranden, vilket icke sällan kan vara tveksamt, exempelvis när egendomen består av en fordran som härrör ur relativt komplicerade transaktioner såsom dokumentinkasso eller remburs. Med »egendom» avses i övrigt all egendom som har förmögenhetsvärde, men Högsta domstolen har i NJA 1981 sid. 386 ansett att egendom avsedd för en besökares personliga bruk under en tillfällig vistelse i Sverige inte grundar svensk domsrätt. Detsamma gäller troligen egendom som finns i Sverige endast tack vare kärandens åtgärder avsedda att skapa svensk domsrätt (se t.ex. NJA 1962 sid. 354). Något samband mellan den omtvistade betalningsskyldigheten och de svenska tillgångarna eller Sverige i övrigt krävs däremot inte.

Trots sin något oklara formulering torde regeln om förmögenhetsforum i tvist »rörande betalningsskyldighet» tolkas så att den endast avser svarandens betalningsskyldighet, alltså inte t.ex. talan där käranden söker fastställelse av att han inte är betalningsskyldig mot svaranden.

Det kan måhända synas märkligt att det i tvist rörande svarandens betalningsskyldighet i princip är tillräckligt för svensk domsrätt att svaranden här i riket innehar något av förmögenhetsvärde. Regeln kräver inte något förhållande mellan de svenska tillgångarnas och tvisteföremålets värde. Några tusen kronor på ett bankkonto i Sverige kan teoretiskt medföra svensk domsrätt i en tvist rörande miljoner, låt vara att värdet av svarandens svenska tillgångar rimligtvis inte får vara så lågt att ett svenskt förfarande framstår som meningslöst trakasseri. Regelns bakgrund är att utländska förmögenhetsrättsliga domar i princip förvägras erkännande och verkställighet i Sverige (se avsnitt 6.1 nedan). Det vore säkerligen olämpligt om en gäldenärs svenska tillgångar, även

relativt obetydliga sådana, helt skulle bli oåtkomliga för borgenärerna. Eftersom man inte vill acceptera utländska domar, måste man öppna en möjlighet för borgenärerna att i dylika fall utverka en svensk dom.

Regeln om kontraktsforum i rättegångsbalkens 10 kap. 4 § innebär att den som icke äger känt hemvist inom riket kan stämmas här i tvister om förbindelser eller skulder som han ingått eller ådragit sig i Sverige. I detta sammanhang måste beaktas att en avtalsförbindelse enligt Högsta domstolen inte kan anses ingången i Sverige om den ingåtts per brev, telefax, telefonsamtal e.d. mellan Sverige och utländsk ort (NJA 1940 sid. 354). Avtalet anses dock ingånget i Sverige om det här slutits mellan exempelvis ett svenskt företag och ett utländskt företags befullmäktigade ombud, även om denne först fick inhämta sin utländska fullmaktsgivares godkännande av avtalsvillkoren.

I anslutning till kontraktsforum bör man också nämna rättegångsbalkens 10 kap. 5 §, där det stadgas att den som idkar rörelse med fast driftställe må i tvist som uppkommit omedelbart på grund av den rörelsen sökas där driftstället är. Stadgandet avser även svarande med hemvist resp. säte i utlandet, om de driver rörelse med fast driftställe i Sverige. För att man skall kunna tala om fast driftställe i Sverige fordras att det här för stadigvarande bruk vid rörelsens utövande finns särskild anläggning eller annan anordning såsom kontor, fabrik, verkstad eller fast försäljningsställe. En fast agentur i Sverige synes också vara tillräcklig.

Av regeln i rättegångsbalkens 10 kap. 8 § framgår vidare att utomobligatorisk (ej avtalsgrundad) skadeståndstalan må väckas i Sverige om den skadegörande handlingen företagits här i riket eller skadan uppkommit här. Detta s.k. deliktforum får användas icke blott mot skadevällaren själv utan också mot annan, exempelvis mot en försäkringsgivare. Skadeståndstalan torde kunna prövas här i riket också i samband med i Sverige väckt åtal för brott, se 22 kap. 1 § rättegångsbalken.

Viss kompensation för förmögenhets-, kontrakts- och deliktforums utlänningsfientlighet utgörs av den omständigheten att karendens nationalitet och hemvist (säte) inte tillmäts betydelse, så att reglerna även kan utnyttjas av utländska käreande. Dessutom får analogitillämpningen av dessa forumregler inte härdras. Om exempelvis två amerikanska turister på kort besök i Sverige här ingår ett avtal helt utan svensk anknytning, så föreligger sällan något svenskt rättskipningsintresse och

en eventuell tvist med anledning av avtalet torde kunna avvisas av svensk domstol trots den svenska regeln om kontraktsforum. Eftersom forumreglerna vid domsrättsprövningen endast tillämpas genom analogi, är det inget som hindrar domstolen från att avvisa målet, särskilt när käranden inte förmår visa att han har sakliga skäl (t.ex. ur verkstälighets- eller bevissynpunkt) att i stället för i svarandens hemvistland väcka talan i Sverige. Avvisningsbeslutet torde dock som regel förutsätta en särskild invändning från svarandens sida, att det för honom skulle innebära en orimligt hård belastning att föra processen i Sverige.

2.4 Prorogationsavtal

Enligt 10 kap. 16 § rättegångsbalken erkänns i princip skriftliga prorogationsavtal, dvs. avtal mellan parterna »därom, att uppkommen tvist eller framtida tvist, härflytande ur angivet rättsförhållande, må väckas vid viss domstol eller att för tvisten viss domstol ensam skall vara behörig». Såvitt gäller parternas val av domstol i Sverige eller i något annat till Bryssel/Luganokonventionerna anslutet land framgår dock detta redan av konventionernas art. 17, i varje fall om minst en av parterna har hemvist i en konventionsstat (se avsnitt 2.2 ovan).

Har parterna valt domstol i ett icke-konventionsanslutet land, eller är ingen av parterna hemmahörande inom konventionsområdet, kan analogisk tillämpning av 10 kap. 16 § emellertid alltjämt vara av betydelse. Den innebär att en sådan prorogation till utländsk domstol som är exklusiv, dvs. som föreskriver att alla tvister uteslutande skall prövas vid utländsk domstol, utgör rättegångshinder i Sverige, i vart fall om den valda utländska domstolen är beredd att ta upp saken till prövning (se t.ex. NJA 1969 sid. 529). Prorogationsavtalet kan även utformas så att det endast anger i vilket land tvisten skall prövas, utan att närmare specificera domstolen. I princip torde man acceptera också avtal vilka, utan att ange var tvisten skall prövas, föreskriver att tvisten *inte* får dras inför svenska domstolar. Vissa begränsningar i prorogationsfriheten föreligger å andra sidan i bl.a. anställningsavtal (se Arbetsdomstolens domar 1976 nr 101).

3. Tillämplig lag på kontraktsförpliktelser

3.1 Avtalsstatutet

Inom den internationella handeln ingås det dagligen många avtal med internationell karaktär. Det rör sig om avtal av de mest skilda slag, såsom köpeavtal, transportavtal, försäkringsavtal, licensavtal, förvaringsavtal, uppdragsavtal m.m. När en domstol skall avgöra en tvist med anledning av ett förmögenhetsrättsligt avtal med internationell karaktär, blir det ofta tveksamt vilket lands lag som bör tillämpas. Antag att ett köpeavtal har slutits mellan ett företag i Sverige och ett företag i Spanien. Avtalet har formulerats på franska och undertecknats i London, priset är bestämt i tyska mark, den sålda varan befann sig vid avtalets ingående i Norge men skall levereras i Danmark, osv. En av parterna vill nu exempelvis få avtalet ogiltigförklarat av svensk domstol på grund av svek, kräver skadestånd för den andra avtalspartens kontraktsbrott eller hävdar att det är den andra parten som i brist på särskild överenskommelse i avtalet är skyldig att betala frakten.

Beträffande dessa och liknande frågor anses varje enskilt förmögenhetsrättsligt avtal i princip vara underkastat ett visst lands lag. Denna rättsordning betecknas som kontraktets avtalsstatut; i vissa främmande länders internationella privaträtt talar man i detta sammanhang om »avtalets egen lag» (*the proper law of the contract*).

I samband med Sveriges EU-anslutning har vi åtagit oss att även ansluta oss till 1980 års EG-konvention om tillämplig lag för avtalsförpliktelser (se departementspromemorian Ds 1996:7). Denna s.k. Romkonvention kommer inom en snar framtid att reformera de svenska kollisionsreglerna på detta område i förhållande till alla länder och rättssystem, eftersom den lag, som utpekas av konventionens kollisionsregler, skall tillämpas även om det rör sig om lagen i en icke-fördragslutande stat (art. 2). Konventionen ger i sina art. 20 och 21 å andra sidan företräde åt såväl andra konventioner som EG-rätten (inklusi-

ve nationella lagar som harmoniserats genom EG-direktiv). Detta innebär att en rad specialregler inte berörs av vår anslutning till Romkonventionen, däribland lagen (1964:528) om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker (se avsnitt 3.4 nedan) och kollisionsreglerna i växel- och checklagen (se avsnitt 3.5 nedan).

Tolkningen av Romkonventionen har i enlighet med ett särskilt protokoll anförtrotts åt EG-domstolen, men detta protokoll har ännu inte trätt i kraft.

3.2 Fastställelse av avtalsstatut enligt Romkonventionen

Enligt konventionens art. 1(1) skall dess regler tillämpas på kontraktsförpliktelser i alla sådana situationer där man skall välja mellan lagar i olika länder. Å andra sidan har man valt att i art. 1(2) utesluta dels vissa speciella avtalstyper, dels vissa spørsmål som kan uppstå i avtalssammanhang. Till undantagen hör i grova drag frågor avseende människors (fysiska personers) status och rättshandlingsförmåga, arvsrättsliga och familjerättsliga avtal, värdepappersrättsliga förpliktelser, prorogations- och skiljeavtal, associationsrättsliga problem, fullmakter, bevisning och förfarande. Även utan särskilt omnämnande bland undantagen är det klart att avtals verkan i förhållande till andra än parterna (sakrättsliga verkningar) inte omfattas av konventionen (se avsnitt 5 nedan). Vissa försäkringsavtal undantas i art. 1(3–4); dessa regleras i Sverige av den EG-rättsligt betingade lagen (1993:645) om tillämplig lag för vissa försäkringsavtal.

Konventionen utgår från partsautonomin, dvs. parternas rätt att själva få välja avtalsstatut. Enligt art. 3(1) skall ett avtal underkastas den lag som parterna har valt. Valet måste vara uttryckligt eller med rimlig säkerhet framgå av avtalets bestämmelser eller av omständigheterna i övrigt. En nyhet för svenskt vidkommande är att parternas val inte behöver avse hela avtalet utan kan begränsa sig till endast en del därav (s.k. *dépeçage*). Konventionen synes exempelvis godta att parterna väljer en rättsordning som tillämplig på frågor om avtalets giltiga tillkomst med hänsyn till omständigheter som tvång, svek eller misstag, en annan

rättsordning för spørsmål om avtalets giltiga tillkomst i fråga om anbud och accept, en tredje rättsordning för frågor om giltigheten av avtalets innehåll osv. Naturligtvis kan konventionens acceptering av *dépeçage* vara av betydelse endast beträffande de civilrättsligt tvingande bestämmelserna, eftersom de dispositiva reglerna även utan *dépeçage* kan avtalas bort av parterna. Detta kan de i princip göra på vilket sätt de vill. En möjlighet är att i avtalet införa omfattande och utförliga avtalsvillkor, men parterna kan också på vissa punkter hänvisa till utländsk rätt som därigenom blir till avtalets innehåll. Man kan exempelvis tänka sig att parterna överenskommer att »såvitt gäller *force majeure* gäller det som föreskrives i belgisk rätt». Även om denna klausul av någon anledning underkänns som kollisionsrättsligt lagval (exempelvis därför att avtalet helt saknar internationell karaktär, se art. 3(3)), kan den således ändå få omfattande rättsverkningar som en s.k. materiellrättslig parts hänvisning, förutsatt att avtalsstatutets regler om *force majeure* är dispositiva. Även den materiellrättsliga parts hänvisningen kan vara tyst, dvs. den behöver inte nödvändigtvis uttryckligen framgå av avtalet. Det kan exempelvis tänkas att vissa delar av ett kontrakt rimligen inte bör tolkas i enlighet med avtalsstatutet, t.ex. när parterna på någon punkt hänvisar till standardformulär eller standardvillkor vilka har sitt ursprung i ett annat land.

Den kollisionsrättsliga partsautonomin måste vidare skiljas från skilje- och prorogationsavtal. Att parterna kommit överens om att eventuella ur avtalet härrörande tvister skall prövas i ett visst land behöver inte innebära att de också överenskommit att lagen i detta land skall tillämpas, låt vara att skilje- resp. prorogationsklausulen på samma sätt som andra omständigheter kan tänkas utgöra ett indicium i detta avseende. Ett prorogationsavtal påverkar dock frågan om tillämplig lag genom att denna normalt kommer att besvaras med utgångspunkt i domstolslandets kollisionsregler.

Av konventionens art. 3(2) framgår att partsautonomin inte är begränsad till tidpunkten för avtalets ingående. Parterna kan när som helst överenskomma att avtalet skall underkastas en annan lag än den som förut var tillämplig. En dylik ändring kan dock varken göra ett tidigare giltigt avtal ogiltigt på grund av formella brister eller negativt påverka tredje mans rättigheter.

Av art. 3(4) framgår att frågor om lagvalsklausulens civilrättsliga existens och giltighet skall avgöras enligt samma rättsordning som tillämpas beträffande giltigheten av avtalets övriga klausuler, dvs. normalt enligt det i lagvalsklausulen utpekade avtalsstatutet.

Partsautonomin utnyttjas relativt sällan, trots att den erkänns i praktiskt taget alla länders internationella privaträtt och trots att den har stora fördelar för parterna, bl.a. genom att från början skapa klarhet om tillämplig lag oavsett i vilket land en eventuell process kommer att föras. Orsakerna till detta varierar alltifrån bristande juridiska kunskaper till prestige- och förhandlingstaktiska skäl. I förhoppning om att några rättstvister inte uppkommer vill man kanske inte komplicera förhandlingarna med en utländsk motpart. Vissa företag använder sig dock av lagvalsklausuler vilka är förtryckta bland företagets övriga »allmänna kontraktsvillkor».

Har avtalsparterna inte valt tillämplig lag, eller i den mån de i enlighet med *dépeçage*-regeln har valt tillämplig lag endast avseende en del av avtalet, skall man enligt konventionens art. 4(1) tillämpa lagen i det land till vilket avtalet har sin närmaste anknytning. Om en del av avtalet, som kan skiljas från avtalets övriga delar, har närmare anknytning till ett annat land, kan lagen i detta land undantagsvis reglera denna del av avtalet (möjlighet till *dépeçage* finns således även här, men den är betydligt mera begränsad än vid parternas eget lagval).

Fastställelse av det land till vilket avtalet är närmast knutet regleras i art. 4(2-5). Regleringen utgår från vissa presumptionsregler, varav den viktigaste framgår av art. 4(2). Ett avtal anses ha sin närmaste anknytning till det land där den part, som skall utföra den för avtalet kännetecknande (karaktäristiska) prestationen, vid tiden för avtalets ingående har sin vanliga vistelseort (resp. huvudkontor i fråga om juridisk person). Ingås avtalet inom ramen för denna parts förvärvsverksamhet, vilket torde vara det normala i den internationella handeln, gäller presumptionen dock i stället lagen i det land där parten har sitt huvudsakliga verksamhetsställe (huvuddriftställe) eller, om prestationen enligt avtalet skall göras av ett annat verksamhetsställe, lagen i det land där detta är beläget. Konventionen definierar inte vad som menas med den för avtalet kännetecknande prestationen, men det är klart att man därmed i princip åsyftar den prestation som inte utgörs av betalning i pengar.

I art. 4(3) föreskriver konventionen en speciell presumtionsregel för avtal vars föremål helt eller delvis är sakrätt eller nyttjanderätt till fast egendom. Avtal, resp. delar av avtal, vilka har dylikt föremål presumeras vara närmast knutna till det land där den fasta egendomen är belägen. Regeln gäller inte avtal om konstruktion av eller reparation på byggnader e.d., eftersom sådana avtal inte berör själva rätten till den fasta egendomen.

Art. 4(4) innehåller en särskild presumtionsregel för avtal om befordring av gods. Dylika avtal presumeras ha sin närmaste anknytning till det land där transportören vid tiden för avtalets ingående har sitt huvudsakliga verksamhetsställe, förutsatt att lastningsstället, lossningsstället eller varuavsändarens huvuddriftställe befinner sig i det landet. Detta undantag från den allmänna presumtionsregeln beror på att transportörens huvuddriftställe av bl.a. skatteskäl icke sällan placeras i ett avlägset land som saknar all verklig anknytning till avtalet (det bör också observeras att det på transportområdet föreligger betydande annan konventionsreglering, som på grund av Romkonventionens art. 21 får företräde).

Enligt art. 4(5) skall den allmänna presumtionsregeln i art. 4(2) inte tillämpas när det inte kan avgöras vilken som är den för avtalet kännetecknande prestationen. Typiska exempel torde vara bytesavtal, där ingen av parterna fullgör i pengar, eller växlingstransaktioner mellan banker där båda parternas prestationer sker i pengar. Många andra exempel skulle dock kunna anföras. Anser domstolen att ingen prestation kan utpekas som den för avtalet karakteristiska, tvingas man falla tillbaka på den i art. 4(1) uttryckta huvudprincipen om den närmaste anknytningen. Men även när den karakteristiska prestationen kan utpekas måste man hålla i minnet att presumtionsreglerna i art. 4(2-4) verkligen inte är annat än just presumtionsregler: i art. 4(5) bekräftas uttryckligen att de skall bortses ifrån om det av omständigheterna, sedda som helhet, framgår att avtalet har en närmare anknytning till ett annat land. Det sist sagda betyder att domstolen inte får nöja sig med att se på presumtionsregeln utan måste, i varje enskilt fall, undersöka och jämföra styrkan hos avtalets olika anknytningar till olika rättssystem.

I art. 5 och 6 finns särregler rörande vissa konsumentavtal och in-

dividuela anställningsavtal. Dessa specialregler, som inte behöver detaljbehandlas här, syftar till att skydda konsumenten resp. arbetstagaren, i första hand mot ett för honom oförmånligt bruk av partsautonomi. Detta mål uppnås dock inte genom ett underkännande av parternas rätt att välja tillämplig lag, utan genom att konsumenten resp. arbetstagaren trots lagvalet skall erhålla det skydd som tillkommer honom på grund av de tvingande bestämmelserna i det land vars lag i brist på parternas lagval skulle tillämpas på avtalet (i regel lagen i konsumentens hemvistland resp. på arbetstagarens sedvanliga arbetsort enligt de särskilda kollisionsreglerna i art. 5 och 6). Parternas lagval blir således bindande för näringsidkaren resp. arbetsgivaren, medan konsumenten resp. arbetstagaren ofta kommer att kunna plocka russin ur kakan och åberopa den av de två rättsordningarna som är förmånligast för honom. Ett ytterligare kollisionsrättsligt skydd ges konsumenterna i vissa svenska författningar, vilka bygger på EG-direktiv, exempelvis i 13 § lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden.

Konventionens art. 7 handlar om s.k. internationellt tvingande rättsregler, dvs. regler vilka är avsedda att bli tillämpade oavsett vilken rättsordning som i övrigt är tillämplig på avtalet. Man måste hålla i minnet att dessa reglers särskilda tvingande natur beror på ett ensidigt ställningstagande i laglandet och att inställningen hos domstolar i andra länder kan vara helt annorlunda. I grova drag brukar det röra sig om två typer av rättsregler: privaträttsliga skyddsregler avsedda att skydda avtalsförhållandets svagare part och olika offentlighetsrättsliga föreskrifter (valutalagar, exportförbud o.d.). De offentlighetsrättsliga lagarna är ofta sanktionerade även med vissa privaträttsliga medel, exempelvis när en valutalag förklarar att alla mot lagen stridande avtal är ogiltiga.

Art. 7(2) avser internationellt tvingande regler i domstolslandets egen rättsordning. Enligt detta stadgande medför konventionen ingen begränsning i tillämpningen av regler i domstolslandets lag, när dessa regler är tvingande utan hänsyn till vilket lands lag som i övrigt skall tillämpas på avtalet. Detta torde inte vara särskilt kontroversiellt. Konventionens art. 7(1) är å andra sidan så omtvistad att konventionsländerna i art. 22 har givits rätt att reservera sig däremot. Art. 7(1) stadgar att domstolen vid tillämpningen av lagen i visst land *kan* ge verkan åt internationellt tvingande regler tillhörande lagen i ett *annat* land som

situationen har en nära anknytning till. Vid avgörandet huruvida dessa bestämmelser, vilka alltså tillhör varken domstolslandets lag eller avtalsstatutet, skall tillerkännas verkan, skall hänsyn tas till deras art och ändamål och till följderna av deras användning resp. icke-användning. Art. 7(1) inför således ett ytterligare moment av osäkerhet i avtalsparternas mellanhavanden. Parterna har ofta själva valt avtalsstatutet just för att från början skapa klarhet över sina inbördes rättigheter och skyldigheter, men art. 7(1) förefaller förvänta sig att de dessutom skall följa ett antal andra rättssystem vilka på ett vagt sätt beskrivs som lagar i länder till vilka situationen har en nära anknytning. Men inte ens när det är klart att anknytningen i konventionens mening är nära kan man förutse domstolens handlande, eftersom denna i art. 7(1) ges möjlighet, men inte skyldighet, att tillerkänna sagda bestämmelser rättslig verkan.

3.3 Avtalsstatutets tillämpningsområde

I Romkonventionens art 10(1) uppräknas de spörsmål vilka skall avgöras enligt avtalsstatutet. Uppräkningen är inte uttömmande och omfattar i huvudsak avtalets tolkning, dess fullgörelse, konsekvenserna av avtalsbrott, olika sätt för avtalsförpliktelsernas upphörande inklusive preskription, samt följderna av avtalets ogiltighet. Beträffande *sättet* för fullgörelsen och de åtgärder som skall vidtas vid bristande fullgörelse skall dock enligt art. 10(2) »hänsyn tas» till lagen i det land där fullgörelsen äger rum. Några ytterligare frågor vilka avgörs av avtalsstatutet nämns i vissa andra konventionsartiklar, exempelvis art. 8 avseende avtals materiella giltighet och art. 9 avseende avtals giltighet till formen (vid bedömningen av den formella giltigheten räcker det dock normalt att avtalet är giltigt enligt lagen på avtalsorten; art. 9 innehåller därutöver ett antal specialregler vilka kan förbigås här).

Redan av Romkonventionens art. 1 framgår att det finns ett antal till avtalet knutna frågor där avtalsstatutet inte anses tillämpligt. Hit hör bl.a. parternas rättskapacitet (förmåga att vara bärare av rättigheter och skyldigheter) och rättshandlingsförmåga (förmåga att själv genom att företa rättshandlingar ombestyrja sina rättsliga angelägenheter). Dessa frågor har i den svenska internationella privaträtten underkastats den

aktuella avtalspartens personliga lag (personalstatut). Beträffande människor aktualiseras normalt endast spørsmål rörande rättshandlingsförmåga. En ny internationellt privaträttslig reglering av hithörande frågor har föreslagits i förmynderskapsutredningens betänkande SOU 1987:73, men det är i skrivande stund ovisst om, när och hur förslaget skall omsättas i lagstiftning. Såvitt gäller dagens rättsläge kan i utomnordiska sammanhang hänvisas till 4 och 5 kap. lagen (1904:26 sid. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap. Reglerna innebär i grova drag att svensk domsrätt och svensk rätt i förmynderskapsfrågor (till vilka även hänförs frågor om förvaltarskap enligt den svenska föräldrabalken) även omfattar svenska medborgare med hemvist i utlandet, medan utländska medborgare med hemvist i Sverige omfattas endast om förmynderskap ej anordnas i medborgarskapslandet. Romkonventionens art. 11 begränsar dock möjligheterna att mot en godtroende motpart åberopa bristande rättshandlingsförmåga på grund av annan lag än lagen på avtalsorten. I fråga om i Norden bosatta nordiska medborgare gäller i stället 14–21 §§ förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap samt lagen (1988:1321) om nordiska rättsförhållanden rörande förvaltarskap enligt föräldrabalken. Dessa internordiska bestämmelser leder i regel till tillämpningen av lagen i det nordiska land där den berörde har sitt hemvist.

I den internationella handeln har man dock oftare att göra med juridiska personer, först och främst olika slags bolag. En juridisk persons personalstatut är avgörande för bedömningen av sådana associationsrättsliga frågor som rättskapacitet (den juridiska personens existens som självständigt rättssubjekt), intern organisation, legalt företräderskap (vem som i egenskap av den juridiska personens »organ» även utan fullmakt äger företa rättshandlingar i dess namn) samt bolagsmans rättigheter och skyldigheter i förhållande till bolaget och hans ansvar för bolagets skulder. Här är det först och främst rättskapaciteten och företräderskapet som är av intresse. I den svenska internationella privaträtten anses det att sådana juridiska personer, för vilkas uppkomst krävs registrering, i princip skall anses som registreringslandets rättssubjekt. I vissa främmande länders internationella privaträtt tillmäter man i

stället den juridiska personens säte avgörande betydelse för lagvalet. Styrelsens säte används som anknytningsfaktum även i den svenska internationella privaträtten, såvitt gäller sådan juridisk person vars tillkomst ej förutsätter registrering (i svensk rätt t.ex. en ideell förening). Kan sätet inte fastställas torde den ort där verksamheten huvudsakligen bedrivs vara avgörande.

I detta sammanhang bör man också nämna 4 § i lagen (1992:160) om utländska filialer m.m. Där föreskrivs att utländska företag och utomlands bosatta utländska medborgare skall anses som svenska rättssubjekt vid bedömning av om de i ett rättsförhållande, som gäller av dem i Sverige bedrivna näringsverksamhet, lyder under svensk lag. Bestämelsen är något svårtolkad. Den syftar säkerligen inte på utländsk juridisk persons interna förhållanden och den bör inte heller tolkas så att alla rättsförhållanden som rör den här i riket bedrivna verksamheten alltid skall prövas enligt svensk rätt. Utländska rättssubjekt, som driver näring i Sverige, har exempelvis i samma utsträckning som svenska rättssubjekt rätt att träffa avtal om att annan lag än den svenska skall tillämpas på visst avtalsförhållande (se avsnitt 3.2 ovan).

I den mån avtalsstatutet tillmäter vissa faktiska omständigheter en viss betydelse, exempelvis i den mån omöjlighet att prestera medför befrielse från skadeståndsskyldighet på grund av utebliven fullgörelse, skall dessa omständigheter självfallet beaktas även om de orsakats av rättsregler tillhörande en annan rättsordning än avtalsstatutet (så kan t.ex. skyldigheten att leverera ett bestämt föremål bli omöjlig att uppfylla när lagen i det land där föremålet befinner sig har infört exportförbud omfattande föremålet i fråga). I dylika fall brukar man säga att utländsk rätt beaktas som »faktum».

I fråga om fullmaktsförhållanden måste man skilja mellan å ena sidan avtalsförhållandet mellan fullmaktsgivaren och fullmäktigen och å andra sidan själva fullmakten, dvs. fullmäktigs behörighet att i förhållande till tredje man binda fullmaktsgivaren. Avtalsförhållandet mellan fullmaktsgivaren och fullmäktigen kan vara t.ex. ett anställningsavtal eller ett uppdragsavtal. Parternas inbördes relationer i detta förhållande skall bestämmas enligt avtalsstatutet, som fastställs i enlighet med de vanliga kollisionreglerna därom. Själva fullmaktsfrågorna, exempelvis fullmaktens omfattning, verkan mot tredje man av att fullmäktigen

överskridit sin befogenhet och fullmaktens upphörande genom återkallelse eller fullmaktsgivarens död, avser dock inte det interna rättsförhållandet mellan fullmaktsgivaren och fullmäktigen och de bör därför prövas enligt en sådan rättsordning som valts också med hänsyn till tredje mans intressen. Fullmäktigs behörighet att binda fullmaktsgivaren anses därför numera oftast böra prövas enligt lagen i det land där fullmäktigen handlat. Därigenom skyddas i första hand avtalsmotparten: han skall kunna lita på att en fullmäktig som äger behörighet enligt lagarna på avtalsorten verkligen kan binda fullmaktsgivaren. Detta torde vara huvudregeln i varje fall såvitt gäller permanenta representanter (exempelvis handelsagenter), vilka med fullmaktsgivarens vetskap verkar i visst land eller vissa länder.

3.4 Internationella köp av lösa saker

Sättet att fastställa avtalsstatut för den internationella handelns måhända viktigaste avtalstyp regleras i lagen (1964:528) om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker. Lagen bygger visserligen på en Haagkonvention av 1955, men är tillämplig i förhållande till alla världens länder och rättssystem. På grund av Romkonventionens art. 21 berörs lagens tillämpning inte direkt av den sistnämnda konventionen.

Enligt lagens 1 § 1 st. täcker lagens sakliga tillämpningsområde sådana köp av lösa saker som har internationell karaktär. Vilka köp som kan anses ha internationell karaktär regleras inte närmare i lagtexten, utan frågan har överlämnats åt rättstillämpningen. Mycket grovt kan kanske sägas att om man på grund av köpets anknytning till mer än ett land känner tveksamhet om tillämplig rättsordning så torde lagen kunna användas. Till köp som har internationell karaktär hör naturligtvis i första hand köp inom ramen för den internationella handeln mellan företag hemmahörande i olika länder. Men även ett köp mellan parter i ett och samma land kan bli att anse som internationellt, om köpet med hänsyn till avtalsort, leveransort e.d. har anknytning till annat land. Överhuvudtaget torde 1964 års lag vara avsedd att få ett tämligen vidsträckt tillämpningsområde. Parternas förklaring om tillämpning av

viss rättsordning eller om viss domstols resp. skiljedomstols behörighet är dock inte tillräcklig för att ge köpet internationell karaktär. Haagkonventionen innehåller en uttrycklig regel därom, men det har inte ansetts nödvändigt att uppta dylikt stadgande i den svenska lagen.

Lagen är avsedd att gälla för både kommersiella köp och konsumentköp, men sådana konsumentköp som omfattas av Romkonventionens art. 5 föreslås bli undantagna till följd av Sveriges anslutning till konventionen. Köp från och försäljning till offentlig myndighet omfattas också av lagen. I 1 § 3 st. föreskrivs att den också skall tillämpas på avtal om leverans av lösa saker som skall tillverkas, om materialet tillhålls av den som åtagit sig leveransen. Å andra sidan undantas i 1 § 2 st. vissa typer av köp från lagens tillämpningsområde. Det rör sig om köp av registrerade fartyg och luftfartyg, köp av värdepapper samt försäljning genom judiciell myndighets åtgärd eller i exekutiv ordning. Av Haagkonventionens 1 art. 2 st. 2 p., men inte av den svenska lagtexten, framgår emellertid att lagen är tillämplig på köp mot dokument (t.ex. mot konossement), uppenbarligen eftersom värdepapperet i sådana fall endast är ett tekniskt hjälpmedel och inte transaktionens egentliga föremål.

Redan av lagens rubrik framgår att den uteslutande avser köp av lösa saker, således inte köp av fast egendom, annan fast sak (t.ex. byggnad på annans grund), rörelse, immaterialrättighet, elektrisk kraft, fordringar osv. Utgör köp av lösa saker endast en del av ett avtal (det är exempelvis inte ovanligt att man i ett och samma avtal överenskommer om försäljning av maskiner, upplåtelse av immaterialrättigheter och utbildning av arbetskraft), så torde lagen vara tillämplig på avtalet endast om sagda köp är det dominerande elementet däri.

Köparens och säljarens rättshandlingsförmåga, köpeavtalets form och köpets sakrättsliga verkningar undantas från lagens tillämpningsområde genom 2 § (beträffande dessa spörsmål se avsnitt 3.3 ovan samt avsnitt 5 nedan). Trots att det inte står i lagen anses också fullmaktsförhållanden stå utanför lagens tillämpningsområde (se avsnitt 3.3 ovan). En speciell kollisionsregel finns i lagens 5 §: i fråga om *sättet* för undersökning av godset, frister för undersökningen och därtill anslutna meddelanden samt de åtgärder som skall vidtas om godset avvisas skall man tillämpa lagen i det land där undersökningen skall äga rum (alltså inte

nödvändigtvis där den faktiskt äger rum), om ej annat uttryckligen avtalats mellan parterna. Frågan huruvida köparen är skyldig att undersöka godset eller har rätt att avvisa det skall dock prövas enligt den lag som är köpeavtalets avtalsstatut.

Lagens egentliga kärna utgörs av dess 3 och 4 §§, som innehåller kollisionsregler med vilkas hjälp köpets avtalsstatut skall fastställas. I 3 § 1 st. stadgas att köparen och säljaren uttryckligen eller på annat otvetydigt sätt kan överenskomma att »lagen i visst land» skall tillämpas på köpet. Parternas lagval får i princip endast avse lagen i ett enda land och *dépeçage* är således inte tillåtet. I 3 § 2 st. föreskrivs att giltigheten av själva överenskommelsen om tillämplig lag skall bedömas enligt den genom denna överenskommelse valda rättsordningen.

Fastställelse av avtalsstatut i brist på parternas eget val regleras i 4 §. Huvudregeln i stadgandets 1 st. är att man skall tillämpa lagen i det land där säljaren vid tiden för beställningens mottagande hade sitt hemvist. Om beställningen mottagits vid ett säljaren tillhörigt fast driftställe tillämpas i stället lagen i det land där driftstället är beläget. Uttrycket »fast driftställe» får här anses äga samma innebörd som i 10 kap. 5 § rättegångsbalken (se avsnitt 2.3 ovan). Driftstället måste dock enligt 1964 års lag tillhöra säljaren, varför t.ex. en fast agentur inte torde vara tillräcklig.

Att lagstiftaren och den bakomliggande konventionen i första hand väljer säljarens hemvistlag sammanhänger med att säljarens förpliktelser vid ett köp i högre grad än köparens prestationer är karakteristiska för avtalet. De är onekligen också mer komplicerade. Säljaren har självfallet lättare att uppfylla sina skyldigheter om dessa bestäms av den rättsordning som ligger honom närmast och som han kan antas bäst känna till.

Det föreligger emellertid vissa specialfall där annan lag ligger närmare till hands. I 4 § 2 st. stadgas att köparsidans lag skall tillämpas på avtalet om säljaren eller hans representant tar emot beställningen i köparens hemvistland eller i det land där köparen innehar fast driftställe från vilket beställningen görs. Säljarens representant kan i detta fall vara en handelsagent, handelsresande e.d.; han behöver inte ens ha fullmakt att avsluta köpet, utan det räcker att han får ta emot beställningar. Beträffande köparens fasta driftställe gäller på motsvarande sätt det som ovan sagts om säljarens fasta driftställe.

Kollisionsregeln i 4 § 2 st. har med fog blivit kritiserad, eftersom den i vissa fall leder till resultat vilka kan uppfattas som slumpmässiga och olämpliga. Antag att en av ett svenskt företag utskickad försäljare, som är behörig att ta emot order, besöker och inleder förhandlingar med ett företag i München. Det tyska företaget skickar om någon dag en definitiv beställning till försäljarens hotelladress. Mottager försäljaren beställningen på sitt hotell i München blir tysk rätt tillämplig på avtalet. Men om han i avvaktan på beskedet avlägger ett kortare besök i Österrike och får beställningsbrevet eftersänt dit av hotelldirektionen, så tillämpas svensk rätt på avtalet i enlighet med huvudregeln i 4 § 1 st. Eller antag att försäljaren mottagit ordern på sitt hotell i München, men att beställningen senare genom direkt brevväxling mellan Sverige och Tyskland blivit utvidgad i kvantitet. Det ursprungliga avtalet är underkastat tysk rätt, men tilläggsbeställningen prövas enligt svensk rätt. Samtidigt rör det sig om en enda leverans. Skulle en del av leveransen vara behäftad med fel, vilket lands lag skall tillämpas? Man kan måhända undvika detta problem om man ser efterbeställningen som en ändring i det ursprungliga avtalet och inte som ett nytt kontrakt, men detta låter sig inte alltid göras. Ett annat exempel avser ett svenskt företag som har fått beställning på att bygga ett hotell i Polen. Visst material till bygget, exempelvis kakel till badrummen, levereras av en lokal polsk underleverantör. Antag att underleveransavtalet ingåtts i Sverige. Enligt 4 § 2 st. skulle i så fall svensk rätt gälla beträffande detta avtal, trots att det rör sig om ett polskt företags leverans inom Polen.

Har köparen och säljaren ingått avtalet per brev, telex, telefon, telefax osv. mellan de två länderna, eller har de ingått avtalet i ett tredje land, tillämpas säljarens lag i enlighet med huvudregeln i 4 § 1 st.

Undantag görs vidare för köp på börs eller auktion (ej mäsas e.d.), där man enligt 4 § 3 st. oavsett parternas hemvist skall tillämpa lagen i det land där börsen finns eller auktionen äger rum. Undantaget är ganska naturligt, eftersom parterna vid köp på börs eller auktion ofta inte ens känner till vem de köper från resp. säljer till.

Något bör sägas också om samspelet mellan 1964 års lag och lagen (1987:822) om internationella köp. Den sistnämnda lagen innebär i princip att de köprättsliga delarna av 1980 års FN-konvention angående avtal om internationella köp av varor skall gälla som lag här i landet.

Till skillnad från 1964 års lag rör det sig därvid inte om kollisionsregler utan om enhetlig materiell köprätt, avsedd att tillämpas på köpeavtal inom den internationella handeln med undantag av avtal där båda parterna är hemmahörande inom Norden (se lagens 2 §). I den internordiska handeln och i fråga om avtal där båda parterna är hemmahörande i ett och samma land (även sådana avtal kan tänkas ha internationell karaktär, se ovan) tillämpas således den vanliga »interna» köprätten i den rättsordning som bestäms av 1964 års lag. Såvitt gäller köp inom den utomnordiska handeln är FN-konventionen enligt sin art. 1(1)(b) tillämplig när domstolslandets internationella privaträtt (i Sverige således 1964 års lag) leder till att rättsordningen i en fördragsslutande stat skall tillämpas. Detta är dock inte helt samma sak som tillämpning av avtalsstatutet, eftersom domstolen i dessa fall torde tillämpa konventionsreglerna som den själv uppfattar dem, utan att behöva ta hänsyn till den tolkning som är rådande i avtalsstatutlandet. Av FN-konventionens art. 1(1)(a) framgår att konventionsreglerna därutöver skall följas när både köparens och säljarens land har anslutit sig till konventionen (se dock det ovannämnda undantaget avseende den internordiska handeln). Stadgandet innebär att det sedvanliga avtalsstatutet i dessa fall får ge vika, vilket för svenskt vidkommande har begränsad betydelse, eftersom 1964 års lag normalt leder till tillämpningen av rättsordningen i säljarens eller köparens land; är båda parterna hemmahörande i konventionsansluten stat tillämpas konventionen således redan på grund av regeln i art. 1(1)(b). Har parterna valt en icke-konventionsansluten stats lag, tar den valda rättsordningen över, eftersom parterna enligt FN-konventionens art. 6 har rätt att överenskomma att konventionen inte skall tillämpas på avtalet.

3.5 Växel och check

Kollisionsreglerna i 79–87 §§ växellagen (1932:130) och 58–65 §§ checklagen (1932:131) bygger på internationella konventioner, men är tillämpliga i förhållande till alla länder, inklusive länder vars reglering av växlar och checkar på väsentliga punkter avviker från den svenska (t.ex. de angloamerikanska rättssystemen). Med hänsyn till den roll

som växel och check spelar i den internationella handeln rör det sig om ett viktigt rättsområde, som dock inte kan närmare behandlas här.

Kollisionsreglerna avseende växlar och checkar kan genom analogi i vissa delar tillämpas också beträffande andra negotiabla förbindelser, t.ex. i fråga om resecheckar vilka som regel varken är riktiga checkar eller växlar. Av resecheckarnas speciella natur följer dock behov av vissa avvikelser.

3.6 Tillämplig lag i skiljeförfarande

De svenska internationellt privaträttsliga reglerna, som de har beskrivits ovan, är självfallet bindande för de svenska domstolarna, men de binder inte utan vidare skiljemän. Med hänsyn till att skiljedomar i princip ej får omprövas i sak av de svenska domstolarna, får domstolarna aldrig något tillfälle att uttala sig om vilken rättsordning som skiljemän bör tillämpa resp. borde ha tillämpat i olika situationer. Skiljedomar är dessutom sällan offentliga, vilket gör att det är svårt att bilda sig en uppfattning om vilka kollisionsregler som normalt tillämpas i skiljedomstolarnas praxis.

Enligt en traditionell åsikt, som ofta följs i praktiken, bör en skiljedomstol bestämma tillämplig lag i enlighet med kollisionsreglerna i det land där skiljemannaförfarandet äger rum. Detta är en rimlig utgångspunkt när parterna själva har bestämt var förfarandet skall äga rum. Det förhåller sig dock ofta så att parterna inte har bestämt något i detta avseende. Valet av ort överläts icke sällan åt skiljemännen själva och deras val kan bero på sådana praktiska hänsyn som t.ex. flygförbindelser, vilka knappast bör tillåtas påverka den materiella utgången av förfarandet.

Lika olämpligt vore det om varje skiljeman ansåg sig kunna eller böra följa kollisionsreglerna i sitt eget land. I den internationella handeln är det inte ovanligt att skiljedomstolen består av tre skiljemän från tre olika länder (en från vardera partens land och en »neutral» ordförande) och de olika ländernas kollisionsregler kan vara inbördes oförenliga. Saken kan komma i ett annat läge om skiljeavtalet exempelvis föreskriver att samtliga skiljemän skall vara svenska jurister: en sådan överens-

kommelse kan i vissa fall tyda på att parterna önskar eller i vart fall räknar med de svenska kollisionsreglernas tillämpning.

De besvärliga lagvalsproblemen undviks om parterna utnyttjar sin partsautonomi och själva i sitt avtal eller i samband med förfarandets inledande överenskommer vilken rättsordning som skall tillämpas. Partsautonomi är praktiskt taget universellt accepterad i kommersiella sammanhang, så att den i regel kan godtas utan att skiljemännen behöver fundera över vilket lands internationellt privaträttsliga regler om partsautonomi som de bör följa.

Partsautonomi kan av parterna utövas även indirekt, utan direkt utpekande av en viss rättsordning, exempelvis genom att parterna överenskommer att tillämplig lag skall bestämmas i enlighet med kollisionsreglerna i säljarens land. Parterna kan emellertid också välja att helt överlåta den kollisionsrättsliga problematiken åt skiljemännens goda omdöme. Detta händer exempelvis om parterna, utan att själva välja materiell rätt, överenskommer att skiljeförfarandet skall ske i enlighet med UNCITRAL:s eller Internationella handelskammarens (ICC:s) skiljedomregler. Art. 33(1) i UNCITRAL-reglerna stadgar att skiljedomstolen i brist på parternas eget lagval skall använda sig av »de kollisionsregler som den finner tillämpliga», medan ICC-reglernas art. 13(3) föreskriver att skiljedomstolen i samma situation skall använda sig av »de kollisionsregler som den anser lämpliga». I praktiken torde denna handlingsfrihet icke sällan leda till att skiljemännen bestämmer sig för de kollisionsregler som leder till det materiella resultat som de vill uppnå. Det kan noteras att reglerna för Stockholms handelskammarens skiljedomsinstitut inte innehåller något stadgande om tillämplig lag eller om användbara kollisionsregler.

4. Tillämplig lag på produktansvar

Ett problem som under senare år vunnit i aktualitet gäller produktansvaret, dvs. ansvaret för en produkts skadebringande egenskaper. Gränsdragningen mellan det köprättsliga felansvaret och produktansvaret kan ibland vara besvärlig. Grovt förenklat kan man säga att det köprättsliga felansvaret koncentrerar sig på själva köpeobjektets felaktigheter, medan produktansvaret i första hand rör skador på något annat än detta objekt, t.ex. när dåligt konstruerade bilbromsar medför skador på köparens person, köparens övriga egendom eller tredje mans person eller egendom.

Kollisionsrättsliga problem avseende produktansvaret kan uppkomma t.ex. när en produkt tillverkad i landet A saluförs, kanske av någon annan än tillverkaren, i landet B, där skadan uppkommer. En annan variant är att någon köper produkten i tillverkningslandet A och tar den med sig till landet B, där skadan uppstår. Saken kompliceras ytterligare om en produkt tillverkad i landet A köps i landet B men skadan uppkommer i ett tredje land C, dit produkten har flyttats av köparen. Andra typer av situationer är också tänkbara.

I förhållandet mellan köparen och säljaren blir det ofta förnuftigt att tillämpa köpeavtalets avtalsstatut inte bara på det köprättsliga felansvaret utan också på produktansvaret. Annan lag än köpeavtalets avtalsstatut måste dock vara vägledande i den för produktansvaret typiska situation där tvisten inte gäller förhållandet mellan säljaren och köparen, exempelvis när en person, som förgiftats av ett livsmedel han köpt i sin kvartersbutik, väcker talan direkt mot tillverkaren. I dessa fall måste man söka vägledning i kollisionsrättsliga principer avseende utomobligatorisk skadeståndsskyldighet, dvs. skadeståndsskyldighet gentemot personer till vilka skadevällaren inte står i något sådant avtalsförhållande som utgör grunden för ansvaret.

Bland de skadeståndsrättsliga frågor som kan uppkomma i samband med utomobligatoriskt skadestånd märks det skadegörande beteendets

karaktär (t.ex. huruvida också annat än brott kan föranleda skadeståndsansvar), vilka typer av skador som ersätts, kravet på uppsåt eller vårdslöshet, omkastad bevisbörda vid presumtionsansvar, beräkning av och eventuella begränsningar i skadeståndets storlek, arbetsgivarens ansvar för arbetstagarnas skadegörande handlingar (principalansvar), fördelning av skadeståndsskyldigheten mellan flera skadevällare, jämkning och bortfall av skadeståndsskyldighet vid skadelidandes medverkan till skadan, preskription av skadestånd osv.

Frågan om tillämplig lag beträffande utomobligatoriskt skadestånd är i Sverige inte allmänt reglerad i skrivna kollisionsregler. Huvudprincipen på detta område framgår av rättspraxis, i första hand av NJA 1969 sid. 163, som dock inte handlade om just produktansvar. Högsta domstolen uttalade i denna dom att skadeståndsskyldighet i utomobligatoriska förhållanden i enlighet med en svensk allmän internationellt privaträttslig regel bedöms i överensstämmelse med den materiella lagen i det land där den skadegörande handlingen företagits. Vid bokstavlig tolkning skulle denna formulering i de flesta produktansvarsfallen leda till tillämpning av tillverkningslandets lag, men detta vore ofta olämpligt: produktens användare och andra drabbade har i regel ingen anledning att räkna med tillämpningen av lagen i ett kanske avlägset tillverkningsland, i synnerhet eftersom de ofta inte ens vet varifrån produkten (icke sällan en komponent i en annan produkt) kommer. Ur tillverkarens synvinkel vore det å andra sidan ofta mindre rimligt att tillämpa lagen på skadeorten, exempelvis när en produkt, som sålts i tillverkningslandet, av köparen medtagits till ett exotiskt land där skadan uppstått.

Den lämpligaste utgångspunkten för den kollisionsrättsliga bedömningen av tillverkarens produktansvar torde oftast vara en jämförelse mellan lagen i det land där skadan uppstått och lagen i tillverkningslandet. Den rättsordning som är förmånligare för den skadelidande torde kunna tillämpas, förutsatt att tillverkaren räknade med eller borde ha räknat med att produkten skulle komma till användning i det land där skadan uppstått. Har exempelvis en svensktillverkad exportprodukt orsakat skador i importlandet torde den svenske tillverkarens produktansvar av svensk domstol kunna prövas enligt svensk rätt (jfr NJA 1986 sid. 712), men den skadelidande borde ha rätt att i stället stödja sig på lagen i det land där skadan uppkom.

Den kollisionsrättsliga frågeställningen om tillämplig rättsordning blir av naturliga skäl mindre intressant när de aktuella ländernas materiella regler om produktansvar är ungefär desamma; den svenska produktansvarslagen (1992:18) bygger på ett EG-direktiv i ämnet och skiljer sig därför endast marginellt från motsvarande lagar i de övriga medlemsländerna. Lagen föreskriver bl.a. att den som från ett land utanför EES importerar en skadegörande produkt i princip bär ett i det närmaste strikt skadeståndsansvar (se lagens 6 §). Detsamma gäller enligt 7 § 2 st. den som tillhandahållit en importerad produkt om det inte framgår vem som importerat den. Distributören kan dock undslippa ansvar om han inom en månad efter begäran av den som kräver ersättning anvisar importören eller annan som tillhandahållit produkten för honom. Tanken bakom denna konsumenträttsligt betingade ordning synes vara att det vore obilligt att hänvisa den skadelidande att söka ersättning från den utländska tillverkaren, vilken kan vara svåråtkomlig. Importörens ansvar synes härvid alltid böra prövas enligt svensk rätt. Detta torde dock inte hindra den skadelidande från att i stället eller därutöver söka ersättning direkt från den utländska tillverkaren och därvid åberopa tillverkningslandets lag (för svensk domsrätt räcker det i princip att skadan uppkommit i Sverige, se avsnitt 2.2 och 2.3 ovan).

5. Tillämplig lag på sakrättsliga frågor

5.1 Den s.k. lex rei sitae-regeln

Som beteckningen antyder har sakrättsliga rättigheter ofta till föremål lösa och fasta saker, men annan egendom, exempelvis en fordran, kan också vara objekt för vissa sådana rättigheter. Sakrätter utmärker sig snarare därigenom att de gäller inte bara i förhållande till en bestämd person (t.ex. en avtalspart) utan ger rättigheter mot »tredje man», dvs. mot envar. Typiska exempel på sakrätter är äganderätten och vissa säkerhetsrätter (t.ex. legal stoppningsrätt, panträtt och återtaganderätt).

Det måste understrykas att på avtal grundade förhållanden mellan avtalsparterna inte har sakrättslig karaktär utan tillhör kontraktsrätten. Detta kan illustreras med äganderättens övergång vid ett köp. Övergången från säljaren till köparen av äganderättens olika attribut, såsom rätten att nyttja saken, rätten till avkastningen eller faran att saken skadas eller förstörs, betraktas som ett kontraktsrättsligt spörsmål, vilket prövas enligt avtalsstatutet. Frågan om själva äganderättens övergång med bindande verkan mot tredje man, först och främst mot parternas borgenärer, är däremot av sakrättslig natur. Självfallet förutsätter dock de sakrättsliga verkningarna av ett avtal att avtalet gäller mellan avtalsparterna; ett köpeavtal som saknar verkan mellan säljaren och köparen kan knappast medföra att t.ex. säljarens borgenärer berövas sin rätt att söka utmätning i den sålda varan eller att denna vara inte längre kan dras in i säljarens konkurs.

På sakrättens område finns skrivna kollisionsregler endast för vissa fall avseende fartyg och luftfartyg (se avsnitt 5.3 nedan) och för vissa situationer i nordiska konkurser (se avsnitt 7 nedan). I övrigt anser man att sakrättsliga förändringar bör prövas enligt lagen i det land där saken befann sig vid tiden för den händelse (t.ex. köp, förpantning, hävdetidens utgång) vars sakrättsliga verkningar skall bedömas och att sakens läge vid varje tidpunkt i princip avgör de sakrättsliga rättigheternas in-

nebörd. Denna kollisionsregel, den s.k. *lex rei sitae*-regeln, anses gälla för både fasta och lösa saker. Sakrättsliga kollisionsproblem rörande fast egendom är relativt sällsynta, men de kan uppkomma bl.a. i samband med gränsförändringar varigenom en fastighet »förflyttas» från land till land eller i samband med att visst tillbehör till en fastighet, exempelvis en hiss, skickas utomlands för reparation.

Enligt *lex rei sitae*-regeln skall man pröva bl.a. vilka typer av sakrätter som överhuvudtaget kan finnas, på vilket sätt de uppkommer och upphör att gälla, vilka krav avseende formen som måste uppfyllas för att ett mellan avtalsparterna gällande kontrakt skall få sakrättsliga verkningar (t.ex. krav på skriftlighet och annonsering vid säkerhetsöverlåtelse enligt den svenska lösöreköplagen (1845:50 s. 1)) samt vilka rättigheter mot tredje man en viss sakrätt egentligen ger. Frågan huruvida en lös sak i relation till tredje man är att betrakta som tillbehör till en fastighet eller till en annan fast eller lös sak torde bedömas enligt den förstnämnda sakens (»tillbehörets») lag.

Lex rei sitae-regeln anses inte vara en lämplig lösning beträffande saker som vid den relevanta tidpunkten (t.ex. vid tiden för köpet eller förpantningen) befann sig på genomfart i ett land till vilket de i övrigt inte hade någon anknytning av sakrättslig betydelse (s.k. *res in transitu*). Det kan för övrigt ibland vara omöjligt att utröna var saken befann sig vid tiden för transaktionen, exempelvis när man i Sverige säljer en last som just då befinner sig på en lastbil vilken på väg hit från Sydeuropa samma dag passerar flera gränser. Om en sak under en sådan genomfart överläts eller pantsätts synes det vara naturligare att bedöma de sakrättsliga verkningarna enligt ursprungs- eller destinationslandets lag; det senare alternativet har den fördelen att eventuella tvister som regel uppkommer och måste lösas i destinationslandet. Rättsläget är dock oklart. I vissa specialfall torde sakens faktiska belägenhet vid tiden för transaktionen böra beaktas även när det rör sig om dylika transporterade saker, exempelvis avseende godtrosvärv när den godtroende köparen i det land där saken just då befann sig inte kände till att den köpta saken befann sig under transport till ett annat land.

Rätten till transporterade varor representeras ibland av särskilda dokument, t.ex. ett konossement. När godset överläts eller pantsätts genom dispositioner med dylika handlingar, torde transaktionens sak-

rättsliga aspekter i viss mån bedömas enligt papperets och inte godsets lag (se avsnitt 5.3 nedan).

5.2 Säkerhetsrätterna

Besvärliga kollisionsrättsliga problem kan uppkomma i samband med säkerhetsrätter (äganderättsförbehåll, säkerhetsöverlåtelse, panträtt, företagsinteckning m.m.). Såvitt gäller förhållandet mellan avtalsparterna, exempelvis säljarens rätt att på grund av ägarförbehållet återta godset från köparen, skall man naturligtvis tillämpa avtalsstatutet. Säkerhetsrätterna aktualiseras dock ofta i förhållande till tredje man, exempelvis i konkurs eller vid utmätning för annan borgenärs fordran.

I enlighet med *lex rei sitae*-regeln (se avsnitt 5.1 ovan) torde utomlands i enlighet med på orten gällande rätt stiftade säkerhetsrätter erkännas i Sverige också efter att saken har kommit hit. Problemet är dock mera komplicerat. När den med säkerhetsrätt belastade saken flyttas till Sverige, skall säkerhetsrättens uppkomst visserligen prövas enligt den främmande lagen, men säkerhetsrättens eventuella upphörande efter sakens ankomst till Sverige skall prövas enligt svensk rätt. Den senare frågan avser ju en sådan förändring i de sakrättsliga förhållandena som äger rum då svensk rätt är tillämplig enligt *lex rei sitae*-regeln. Ett i utlandet uppkommet ägarförbehåll förlorar således sin sakrättsliga verkan om saken efter ankomsten till Sverige i enlighet med jordabalken blir tillbehör till en svensk fastighet. Svensk rätt, i likhet med många främmande rättssystem, uppställer vidare i fråga om säkerhetsrätter vissa krav som icke blott måste vara uppfyllda vid tiden för säkerhetsrättens uppkomst, utan även måste fortsätta att vara uppfyllda under hela den tid då säkerhetsrätten skall ha sakrättslig verkan. En i utlandet stiftad panträtt till en lös sak upphör att gälla mot pantsättarens borgenärer om saken förflyttas till Sverige och återställs till pantsättaren, eftersom svensk rätt, tillämplig enligt *lex rei sitae*-regeln, för panträttens fortbestånd kräver panthavarens fortsatta besittning av panten. Konsekvent tillämpat innebär detta också att en från början besittningslös panträtt redan vid sakens ankomst till Sverige upphör att

gälla mot tredje man, trots att den äger sådan giltighet enligt lagen i ursprungslandet.

Svåra avvägningar aktualiseras i samband med ägarförbehåll och annat förbehåll om återtaganderätt. Ägarförbehåll är den oftast använda säkerhetsrätten i den internationella handeln, där man onekligen behöver sådana säkerhetsrätter som fortsätter att gälla mot tredje man också efter sakens förflyttning över gränsen. Enligt svensk rätt krävs för ett ägarförbehålls fortsatta sakrättsliga verkan att en rad villkor är uppfyllda, t.ex. att köparen inte av säljaren har fått lov att konsumera eller vidareförsälja saken. Dylika krav uppställs inte i vissa främmande rättsystem. En konsekvent tillämpning av *lex rei sitae*-regeln, som den beskrivits ovan, skulle innebära att ett ägarförbehåll med rätt för köparen att förbruka eller vidareförsälja saken skulle sluta att gälla vid sakens ankomst till Sverige, trots att förbehållet tillkommit i ett land enligt vars rättsordning det har full sakrättslig verkan. Med hänsyn till den internationella handelns behov och för att skydda säljaren (borgenären) är det dock nödvändigt att i dessa fall inta en mera flexibel attityd, bl.a. genom att beakta huruvida säljaren vid tiden för transaktionen hade anledning att räkna med att saken skulle flyttas till Sverige. Kände säljaren till detta, exempelvis vid en typisk exporttransaktion där köparen var ett svenskt importföretag, så borde han ha skaffat sig en säkerhet som uppfyller den svenska rättens krav. Om säljaren inte hade någon anledning att räkna med att saken skulle förflyttas till Sverige eller något annat land med liknande krav, kan det tänkas att hans legitima intresse att ägarförbehållet upprätthålls inte utan vidare offras i de andra borgenärernas intresse. Dessa tankegångar har fått visst stöd i rättsfallet NJA 1978 sid. 593, där ett i Tyskland uppkommet och enligt tysk rätt gällande ägarförbehåll efter sakens ankomst till Sverige förvägrades sakrättsliga verkningar, eftersom i situationer av detta slag »bör, åtminstone när egendomen såsom i förevarande fall av säljaren avyttrats för export till Sverige, frågan huruvida förbehållet äger verkan mot köparens borgenärer bedömas enligt svensk rätt».

Liknande synpunkter gör sig gällande också i fråga om utomlands genomförda säkerhetsöverlåtelse. För att en säkerhetsöverlåtelse skall få sakrättsliga verkningar kräver svensk rätt att publicitetsåtgärder enligt 1845 års lösöreköplag vidtas. Dessa skall i och för sig vidtas vid tid-

en för säkerhetsöverlåtelsen, men deras syfte är att säkra publiciteten under hela giltighetstiden och de kan därför betraktas som villkor inte bara för säkerhetsrättens uppkomst utan också för dess fortbestånd. Det vore knappast acceptabelt om utomlands stiftade säkerhetsöverlåtelser efter sakens ankomst till Sverige obegränsat skulle fortsätta att gälla utan att den svenska rättens publicitetskrav blivit uppfyllda. I ett viktigt avgörande, NJA 1984 sid. 693, fann Högsta domstolen övervägande skäl tala för att en sådan överlåtelse inte skulle tillerkännas rättsverkan när det redan vid dess tillkomst varit förutsett att egendomen skulle exporteras till Sverige eller när borgenären (säkerhetsförvärvaren) med hänsyn till överlåtarens anknytning till Sverige haft anledning att räkna med att egendomen skulle föras hit. Högsta domstolen uttalade dessutom – och detta torde kunna uppfattas som huvudregeln på detta område – att den utländska säkerhetsöverlåtelsen oavsett de omständigheter under vilka den skett ej bör tillerkännas rättsverkningar »sedan en tid förflutit efter det att egendomen förts hit». Anknytningen till främmande land har då blivit föga skönjbar och den utländske borgenären har fått rådrum att skaffa sig en ny säkerhet eller driva in sin fordran.

I fråga om säljarens stoppningsrätt i förhållande till köparens konkursbo har Högsta domstolen i NJA 1985 sid. 879 intagit en ståndpunkt som väl överensstämmer med domen i det ovannämnda ägarförbehållsmålet NJA 1978 sid. 593, till vilket domstolen för övrigt hänvisade. Det sagda torde på motsvarande sätt gälla också i fråga om från utlandet införda förmögenhetsobjekt vilka vid införseln omfattas av utländska företagsinteckningar e.d. Beträffande svenska företagsinteckningar bör nämnas att dessa inte kan beviljas i sådan näringsverksamhet som utövas i utlandet, se 3 kap. 1 § lagen (1984:649) om företagshypotek. Svensk företagsinteckning kan å andra sidan beviljas i utländskt företags näringsverksamhet här i riket. Vissa egendomsobjekt kan därvid ur svensk synvinkel anses höra till den »svenska» verksamheten trots att de befinner sig i utlandet.

5.3 Några specialfall

Särskilda hänsyn gör sig gällande i fråga om sakrättsliga rättigheter till vissa typer av egendom.

Registrerade fartyg och luftfartyg brukar i sakrättsligt avseende anses »belägna» i registreringslandet (flaggans land). Anledningen är att det ofta är ovisst var fartyget eller luftfartyget befinner sig vid en viss tidpunkt; dessutom inskrivs äganderätten till och den hypotekariska (besittningsslösa) panträtten (inteckningen) i fartyg och luftfartyg i offentliga register i registreringslandet. Det landets lag anses därför avgörande. Man har dock infört vissa viktiga undantag. Till en del regleras hit hörande frågor av internationella konventioner och av på dessa konventioner grundade svenska författningar (se t.ex. lagen (1955:229) i anledning av Sveriges tillträde till 1948 års konvention rörande internationellt erkännande av rätt till luftfartyg samt ett antal bestämmelser i sjölagen).

I fråga om sakrättsligt skyddade rättigheter till fordringar uppkommer det problemet att en fordran inte kan fysiskt befinna sig i något land, i vart fall inte om den icke förkroppsligats i ett värdepapper. Kollisionsrättsliga frågor av sakrättslig beskaffenhet kan dock uppstå även beträffande enkel fordran. Det kan exempelvis tänkas att en borgenär hemmahörande i landet A till en person i landet B överläter en fordran som han innehar på en gäldenär i landet C. I anslutning till detta kan man bl.a. fråga sig huruvida och när denna överlåtelse blivit bindande för överlåtarens borgenärer, så att dessa inte längre kan få utmätning i fordran för att få betalt för sina egna fordringar. Motsvarande spörsmål kan uppstå också i samband med fordringspansättning. Enligt vissa förslag bör dylika frågor prövas enligt den överlätna resp. pantsatta fordringens avtalsstatut, trots att frågorna har sakrättslig och ej kontraktsrättslig karaktär. Enligt ett annat förslag borde förvärvarens rätt gentemot överlåtarens borgenärer prövas enligt överlåtarens hemvistlag. Det förefaller inte orimligt att även här utgå från *lex rei sitae*-regeln, varvid en enkel fordran normalt skulle anses belägen där gäldenären har sitt hemvist eller säte (jfr 10 kap. 3 § 2 st. rättegångsbalken). Anses fordran på detta sätt belägen i Sverige, torde överlåtelsens eller pantsättningens sakrättsliga verkningar i princip vara knutna till att

gäldenären underrättats (denuntierats) om transaktionen (se 10 och 31 §§ i lagen (1936:81) om skuldebrev).

Såvitt gäller värdepapper, dvs. dokument vilka i den meningen förkroppsligar rättigheter att gäldenären inte med befriande verkan kan betala till annan än dokumentets innehavare, har man framfört den uppfattningen att dessa i sakrättsligt hänseende inte borde behandlas som andra saker, utan att man även bör ta hänsyn till den rättsordning som reglerar de rättigheter som är förkroppsligade i dokumentet, exempelvis avtalsstatutet vid löpande skuldebrev eller bolagets registreringslands lag vid aktiebrev. Detta förslag komplicerar dock i onödan den relativt enkla *lex rei sitae*-regeln; en helt annan sak är att ett aktiebrevs eller ett skuldebrevs egenskap av värdepapper, som är en förutsättning för *lex rei sitae*-regelns tillämpning, inte avgörs enligt lagen i det land där papperet befinner sig utan enligt bolagets resp. avtalets lag.

Immaterielltigheter, exempelvis patent eller varumärken, torde i sakrättsligt avseende anses vara »belägna» i det land där de åtnjuter rättsligt skydd. Frågan huruvida t.ex. ett svenskt varumärke kan pantförskrivas eller när en överlåtelse av ett svenskt varumärke får åberopas mot tredje man måste besvaras med tillämpning av svensk rätt, medan motsvarande frågor rörande utländskt varumärke, i den mån de överhuvudtaget kan prövas av svensk domstol, får avgöras enligt respektive främmande lag. Europeiska gemenskapspatent och gemenskapsvarumärken, vilka inte skapats genom nationell rätt utan genom gemenskapsrättsliga bestämmelser, utgör i här aktuellt avseende ett problem för sig.

6. Erkännande och verkställighet av utländska domar

6.1 Den negativa huvudprincipen

När man säger att en utländsk dom gäller i Sverige menar man som regel att den får tre typer av rättsverkningar. För det första kan den utländska domen verkställas i Sverige, förutsatt att den har sådan karaktär att verkställighet överhuvudtaget kan ifrågakomma (t.ex. en dom varigenom någon förpliktats att betala en summa pengar eller att lämna ut en sak). För det andra erhåller den främmande domen positiv rättskraft, varmed menas att den skall läggas till grund för ett svenskt avgörande när den i det främmande målet avgjorda frågan är av betydelse i ett svenskt förfarande; således skall en i Sverige gällande utländsk dom, varigenom ett kontrakt förklarats vara ogiltigt, läggas till grund för en svensk dom varigenom en på kontraktet grundad betalningstalan ogillas. För det tredje anses en i Sverige gällande utländsk dom i princip ha negativ rättskraft, dvs. den hindrar en ny prövning av samma sak inför svenska domstolar. Det kan dock tänkas att vissa utländska domar tillerkänns några, men inte alla, av de attribut (verkställighet, positiv och negativ rättskraft) som normalt förknippas med att ett avgörande gäller i Sverige.

Frågan om erkännande och verkställighet av främmande domstolsavgöranden har inte fått någon enhetlig reglering i den svenska internationella processrätten. Bilden är mycket splittrad och utländsk doms rättsverkan i Sverige beror i hög grad på vad domen handlar om och i vilket land den meddelats.

Utgångspunkten är att främmande domar i princip varken tillerkänns rättskraft eller kan verkställas i Sverige (se t.ex. NJA 1986 sid. 119). Att utländska exekutionstitlar utan stöd i särskilda svenska föreskrifter ej får verkställas framgår av 3 kap. 2 § utsökningsbalken och utländska avgöranden äger i princip inte heller rättskraft här i riket utan dylikt stöd. Lagstadgat stöd för erkännande och/eller verkställighet

finns dock i ett antal svenska författningar vilka bygger på internationella konventioner (se avsnitt 6.3 nedan) och det anses att vissa utländska domar under vissa förutsättningar även utan stöd i lag kan erkännas här i riket (se avsnitt 6.4 nedan).

För en svensk jurist eller affärsman kan det naturligtvis också vara av stort intresse att veta huruvida svenska domar erkänns och verkställs utomlands. Svaret beror på varje främmande stats internationella processrätt. Några allmänt giltiga svar kan man således inte ge, utan den svenska domens ställning utomlands varierar och måste undersökas i varje enskilt fall. I den mån det aktuella främmande landet har anslutit sig till de av Sverige biträdade konventionerna om erkännande och verkställighet av civilrättsliga domar torde en svensk dom, som täcks av någon konventionsregel, där få ungefär samma rättsverkningar som motsvarande avgörande från detta land skulle få i Sverige. Beträffande icke konventionsreglerade fall kan sägas att den svenska principiellt avvisande inställningen till främmande domar kan negativt påverka svensk doms ställning i sådana främmande länder vars regler om erkännande och verkställighet av främmande domar förutsätter reciprocitet (ömsesidighet).

I samband med erkännande av utländska domar bör man också nämna frågan om utländskt rättsligt förfarandes s.k. litispændensverkan i Sverige, dvs. frågan huruvida ett i utlandet anhängiggjort förfarande innebär rättegångshinder här i riket. I vissa författningar rörande utländsk doms erkännande och verkställighet finns särskilda stadganden om litispændens (se först och främst Bryssel- och Luganokonventionernas art. 21). Det ligger dessutom nära till hands att även utan stöd i lag ge litispændensverkan åt sådana utländska förfaranden som förväntas leda till en dom med rättskraft i Sverige.

6.2 Bevisverkan

Det vore fel att tro att en utländsk dom är av värde i Sverige endast om den erkänns och/eller kan verkställas här. Även andra utländska avgöranden kan inom ramen för den fria bevisvärderingen tillerkännas bevisvärde i fråga om olika faktiska förhållanden, innehållet i utländsk

rätt osv. Vilket bevisvärde en utländsk dom bör ges kan naturligtvis inte sägas helt allmänt utan måste undersökas i varje enskilt fall.

I vissa situationer kan ett utländskt avgörande starkt presumeras vara »riktigt», exempelvis när en japansk domstol enligt japansk materiell rätt avgjort ett mål där även svensk domstol skulle tillämpa japansk rätt och där några anmärkningar i fråga om förfarandet inte föreligger. Gränsen mellan den främmande domens bevisverkan och presumerad rättskraft kan i dylika fall i praktiken vara något suddig. På detta sätt har Högsta domstolen i rättsfallet NJA 1935 sid. 611 följt en tidigare meddelad engelsk dom, eftersom svaranden inte anfört någon omständighet på grund varav kändens anspråk »bör bedömas annorledes än i enlighet med avgörandet vid den engelska domstolen».

6.3 Erkännande och verkställighet med stöd i lag

I ett antal svenska författningar föreskrivs att vissa utländska förmögenhetsrättsliga domar skall erkännas och/eller verkställas här i riket. De flesta av dessa författningsregler grundar sig på internationella konventioner och avser endast domar meddelade i de övriga konventionsländerna. De materiella villkoren för utländsk doms erkännande och verkställighet, exempelvis i fråga om tvistens anknytning till det främmande domstolslandet, är också varierande. Erkännande av utländska domars rättskraft förutsätter härvid som regel inga formaliteter, medan verkställighet oftast kräver ett särskilt svenskt verkställighetsbeslut (ekvatur). Dylikt verkställighetsbeslut meddelas i regel av Svea hovrätt.

De klart viktigaste konventionsreglerna om erkännande och verkställighet av utländska avgöranden finns i Bryssel- och Luganokonventionerna (»konventionerna», se avsnitt 2.1 ovan). Enligt konventionernas art. 26, 1 st. skall en dom som meddelats i en konventionsstat erkännas i de andra konventionsstaterna utan att något särskilt förfarande behöver anlitas. Erkännandet prövas i stället av domstolar och andra myndigheter i samband med prövningen av den fråga för vilken den utländska domen är relevant, exempelvis när en inför svensk domstol stämd svarande mot kändens betalningskrav invänder att kravet bygger på ett avtal som av utländsk domstol förklarats ogiltigt. Uppstår det

tvist om själva erkännandet kan dock den part, som hävdar att den utländska domen skall erkännas, en gång för alla få erkännandefrågan besvarad genom att anlita det särskilda exekvaturförfarande som föreskrivs som förutsättning för verkställigheten (se nedan).

Den utländska domen får enligt konventionernas art. 29 inte omprövas i sak, men erkännandet kan vägras på grund av vissa i art. 27–28 angivna omständigheter. Ett traditionellt undantag från erkännandeplikten utgörs enligt art. 27(1) av de fall där erkännandet skulle strida mot grunderna för rättsordningen i den konventionsstat där domen görs gällande. Erkännande skall också vägras om domen meddelats i strid med konventionernas domsrättsregler om försäkringstvister, konsumenttvister och exklusiv behörighet, låt vara att man även i dessa fall vid prövningen av erkännandet är bunden av den bedömning av faktiska omständigheter som domstolen i ursprungslandet har grundat sin behörighet på.

I art. 27 finner man ett antal andra klassiska hinder för erkännandet, såsom att domen är en tredskodom och svaranden inte på rätt sätt eller i tillräcklig tid har delgetts stämningsansökan eller att domen är oförenlig med en dom som meddelats i en tvist mellan samma parter i erkännandelandet (eller med en tidigare dom rörande samma sak, meddelad i en icke-konventionsansluten stat men erkänd i den stat där domen görs gällande).

Till skillnad från blotta erkännandet förutsätter verkställighet enligt konventionerna en särskild verkställighetsförklaring, som dock endast får vägras på någon av de i konventionerna angivna grunderna (se art. 31 och 34). Verkställighetsbeslutet meddelas på parts ansökan, vilken skall riktas till i art. 32 uppräknade nationella myndigheter. Sverige avviker från andra jämförbara konventionsländer genom att ansökan redan i första instans skall riktas till en enda domstol (Svea hovrätt), som på denna punkt är behörig för hela riket.

Ett av de intressanta dragen hos konventionernas verkställighetsförfarande är att exekvaturbeslutet enligt art. 34 skall meddelas utan att motparten ges tillfälle att yttra sig. Om verkställighet medges kan motparten dock enligt art. 36 inom en månad från delgivningsdagen söka ändring (om ändringssökanden har hemvist i annan konventionsansluten stat förlängs fristen till två månader). Även ändringsansökan skall i

Sverige göras till Svea hovrätt, med sedvanliga möjligheter att överklaga till Högsta domstolen. Så länge den i art. 36 angivna fristen för att söka ändring inte har löpt ut och intill dess att en eventuell ändringsansökan blivit avgjord får inga andra verkställighetsåtgärder än säkerhetsåtgärder vidtas mot gäldenärens egendom. Har verkställighetsansökan avslagits är det verkställighetsökanden som kan ansöka om ändring av beslutet.

Brüssel/Luganokonventionerna syftar till att ersätta äldre överenskommelser mellan de fördragsslutande staterna avseende erkännande och verkställighet av domar i allmänhet. Konventionerna inverkar å andra sidan enligt sin art. 57 inte på befintliga eller framtida konventioner som reglerar erkännande och verkställighet av domar på särskilda områden. I svensk rätt rör det sig om sådana konventionsgrundade författningar som exempelvis lagen (1986:1042) om verkställighet av vissa utländska beslut om rättegångskostnader, 4–6 §§ lagen (1985:193) om internationell järnvägstrafik och 6 § lagen (1978:152) om svensk domstols behörighet i vissa mål på patenträttens område m.m.

6.4 Erkännande utan stöd i lag

Starka skäl talar för att man i Sverige även utan stöd i lag erkänner utländska domar avkunnade i sådana mål vilka inte kan prövas här i riket trots att prövningen vore av praktisk betydelse här. Hit hör i första hand sådana mål där parterna genom en giltig prorogationsklausul överenskommit att alla tvister skall prövas av utländsk domstol (se avsnitt 2.2 och 2.4 ovan). Också sådana domsrättsregler som 9 kap. 28 § luftfartslagen (1957:297) kan medföra att svensk domsrätt saknas trots att käranden är i behov av ett i Sverige gällande avgörande. Att underkänna utländska domar i dessa och liknande fall skulle kunna medföra ett oacceptabelt juridiskt vakuum, eftersom käranden i så fall helt skulle sakna möjlighet att få saken prövad med verkan i Sverige. Något stöd i lag för erkännande och/eller verkställighet finns dock ej.

I fråga om främmande dom som meddelats med stöd av ett exklusivt prorogationsavtal mellan parterna har Högsta domstolen i rättsfallet

NJA 1973 sid. 628 löst problemet på det sättet att den utländska domen utan ny materiell prövning lades till grund för en svensk dom i samma sak. I hovrättspraxis har man stundom följt detta prejudikat även när prorogationsavtalet inte var exklusivt, dvs. när det inte hindrade tvistens prövning här i riket. Tillvägagångssättet påminner om verkställighetsförfarande, men skiljer sig från detta genom att det här inte rör sig om verkställighet av en utländsk exekutionstitel utan om en ny och formellt helt självständig svensk dom i saken, där det utländska avgörandet endast finns bland domskälen. Det är den svenska och inte den utländska domen som »gäller» i Sverige. Men i den mån den svenska domstolen anser sig förhindrad att ingå i prövning av själva saken och känner sig bunden av det främmande avgörandet kan man likväl hävda att den utländska domen äger rättskraft här i riket. Liknande tillvägagångssätt torde man kunna använda även i fråga om andra typer av främmande domar avkunnade i mål vilka inte kan prövas i Sverige men vilkas prövning vore av praktisk betydelse här. Utverkande av en sådan svensk dom som utfärdas på grundval av den främmande domen kan inte anses oförenligt med att svensk domsrätt saknas beträffande den materiella prövningen av själva saken.

Parts rätt till det som han erhållit utomlands genom verkställighet av ett främmande avgörande synes rimligtvis inte få upptas till ny prövning i Sverige. I annat fall skulle man riskera en oändlig kraftmätning där t.ex. det som en part tvingats betala i det främmande landet skulle kunna återkrävas i Sverige och vice versa. Rättsläget är dock inte helt klart.

6.5 Erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar

Utländsk skiljedom skall enligt 6–7 §§ lagen (1929:147) om utländska skiljeavtal och skiljedomar gälla (dvs. äga rättskraft och vara verkställbar) i Sverige, förutsatt att vissa villkor är uppfyllda. Lagens bestämmelser bygger härvid till övervägande del på 1958 års New York-konvention om erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar, låt vara att Sverige inte kräver någon reciprocitet och tillämpar samma

regler även i förhållande till skiljedomar meddelade i icke-konventionsanslutna stater. De flesta av världens betydande handelsnationer är anslutna till New York-konventionen, vilket gör att skiljedomar har avsevärt större utsikter än vanliga domar att bli erkända och verkställda utanför sitt ursprungsland.

Förutom att skiljeavtalet skall vara giltigt kräver den konventionsgrundade svenska lagen bl.a. att skiljemannaförfarandet har gått rätt till, att skiljedomen inte innefattar prövning av fråga som enligt svensk rätt ej må hänskjutas till skiljemän och att tillämpningen av skiljedomen inte skulle vara uppenbart oförenlig med grunderna för den svenska rättsordningen. De två sistnämnda villkoren prövas på domstolens eget initiativ (*ex officio*). Ansökan om verkställighet skall enligt lagens 8 § göras hos Svea hovrätt. Den part, som vill åberopa en främmande skiljedom, synes dock i stället för dylikt verkställighetsförfarande kunna väcka talan vid vanlig svensk tingsrätt och därvid stödja sig på den utländska skiljedomen (se NJA 1933 sid. 649).

I betänkandet SOU 1994:81 föreslås en ny lag om skiljeförfarande, avsedd att ersätta bl.a. lagen (1929:147). Såvitt gäller erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar bygger också den föreslagna nya lagen på den ovannämnda New York-konventionen och kommer därför inte att medföra några avsevärda förändringar.

7. Internationella frågor i konkurs

Enligt forumregeln i konkurslagens 2 kap. 1 § 1 st. skall konkursansökan göras vid den tingsrätt där gäldenären bör svara i tvistemål som angår betalningsskyldighet i allmänhet, dvs. i första hand hos den tingsrätt som enligt 10 kap. 1 § rättegångsbalken får anses som gäldenärens allmänna forum. Analogiskt tillämpat på domsrättsfrågan torde detta i grova drag innebära att svensk domstol är behörig att försätta en gäldenär i konkurs om denne har hemvist eller säte i Sverige (en dylik konkurs betecknas som domicilkonkurs). Den som icke äger känt hemvist inom riket kan dock också bli försatt i svensk konkurs (en s.k. särkonkurs) om han har egendom i Sverige eller om han här har ådragit sig den skuld som ligger till grund för konkursansökan, eftersom 2 kap. 1 § 1 st. konkurslagen anses hänvisa även till 10 kap. 3 och 4 §§ rättegångsbalken (se avsnitt 2.3 ovan).

En svensk domicilkonkurs syftar till att inbegripa också sådan konkursgäldenären tillhörig egendom som befinner sig utomlands och den svenska konkursförvaltningen bör, så långt det går, försöka att ta hand också om dessa tillgångar. Frågan huruvida en svensk konkursförvaltning av myndigheter i främmande länder tillerkänns sådan befogenhet måste emellertid besvaras med utgångspunkt i respektive främmande lands internationella processrätt. Något allmänt gällande svar kan inte ges, eftersom inställningen i främmande länder varierar. Stora chanser till framgång har den svenska konkursförvaltningen om konkursgäldenären är villig att själv medverka till att de utländska tillgångarna tillförs konkursboet, exempelvis genom att överföra tillgångarna till Sverige eller direkt till konkursförvaltaren. Konkurslagen föreskriver dock ingen skyldighet för konkursgäldenären att medverka till att hans tillgångar i utlandet ställs till konkursförvaltningens förfogande. Någon skyldighet av detta slag kan enligt Högsta domstolen normalt inte heller intolkas i straffbestämmelsen om oredlighet mot borgenärer i 11 kap. 1 § 3 st. brottsbalken (se NJA 1991 sid. 491). I Borgenärsbrottsut-

redningens betänkande SOU 1996:30 föreslås dock en ändring på denna punkt.

Det sagda gäller vid svensk domicilkonkurs. En svensk särkonkurs synes överhuvudtaget sakna ambitionen att utsträcka sin verkan till egendom utanför Sveriges gränser (se NJA II 1935 sid. 36 och 52 och prop. 1994/95:189 sid. 32 och 38).

Utländska och/eller utomlands bosatta borgenärer har i en svensk konkurs i princip samma ställning som de svenska och i Sverige bosatta borgenärerna. Detta gäller i såväl domicil- som särkonkurser. Rent faktiskt kan de utländska borgenärerna dock befinna sig i visst underläge, i första hand därför att de kanske inte nås av de svenska publicitetsåtgärderna och därför underlåter att i tid och på föreskrivet sätt bevaka sina fordringar. Det som en borgenär fått ut i en utländsk konkurs kan självfallet påverka hans utdelning i den svenska konkursen, men själva bevakningen av fordran i den utländska konkursen har knappast sådan verkan. Om någon enligt svensk rättsuppfattning har tilldelats alltför mycket vid en utländsk konkurs, synes det inte vara möjligt att i Sverige återkräva betalningen.

I en svensk konkurs tillämpas svensk rätt på själva förfarandet och på de övriga konkursrättsliga frågorna, såsom förutsättningarna för försätande i konkurs, den verkan konkurs medför beträffande gäldenärens rätt att råda över sina tillgångar, vad som tillhör konkursboet, återvinning, gäldenärens rättigheter och skyldigheter under konkurs, konkursboets förvaltning, borgenärernas betalnings- och förmånsrätt, utdelning och avslutande av konkurs. Vanliga privaträttsliga frågor vilka kan aktualiseras i en svensk konkurs, exempelvis frågan huruvida ett visst ägarförbehåll på rent civilrättsliga grunder får anses ogiltigt, skall prövas enligt den rättsordning som fastställs med hjälp av de vanliga svenska kollisionsreglerna; det är således tänkbart att dylika spörsmål i vissa fall skall prövas enligt främmande lag.

Det råder nära nog enighet om att ett utomnordiskt konkursbeslut som sådant enligt dagens rättsläge inte inverkar på gäldenärens rådgighet över egendom här i riket och att det inte heller hindrar vare sig ny svensk konkurs eller utmätning i de här befintliga tillgångarna. Beträffande utländska särkonkurser är denna inställning tämligen självklar. Att man är lika restriktiv i fråga om erkännande av utomnordiska do-

micilkonkurser har bl.a. samband med att man vill värna om de här bosatta fordringsägarnas intressen och drar sig för att beröva dem deras rätt att söka betalning ur gäldenärens tillgångar i Sverige.

Starka skäl talar för en mera positiv inställning till främmande domicilkonkurser. Har utländsk juridisk person försatts i konkurs i det land vars lag är dess personalstatut (se avsnitt 3.3 ovan) torde man i Sverige redan idag erkänna konkursens associationsrättsliga verkningar, såsom att bolagsorganen har ersatts med en likvidator eller konkursförvaltare (se NJA 1951 sid. 753). Detta kan indirekt medföra att denne också får råda över den i Sverige befintliga egendomen, dock utan att kunna få till stånd återvinning eller hindra svensk utmätning resp. parallellkonkurs.

Ett svenskt tvångsackord, varigenom gäldenären inom ramen för en företagsrekonstruktion eller konkurs under vissa villkor erhållit anstånd eller nedsättning av sina skulder, torde av svensk domstol anses bindande för samtliga borgenärer, oavsett anknytning till främmande stat eller rätt. Verkan i Sverige av ett främmande tvångsackord är däremot oviss. Det vore måhända rimligt att skilja mellan domicilackord och särackord. Ett utländskt domicilackord torde kunna erkännas här, ty det är i gäldenärens land som borgenärerna kan bilda sig en realistisk uppfattning om gäldenärens totala ekonomiska situation och ett där av borgenärskollektivets majoritet godkänt tvångsackord torde därför som regel överensstämma med samtliga borgenärers intressen.

På grundval av en konvention mellan de nordiska länderna utfärdades i Sverige lagen (1981:6) om konkurs som omfattar egendom i annat nordiskt land samt lagen (1981:7) om verkan av konkurs som inträffat i annat nordiskt land (i förhållande till Island gäller i skrivande stund alltjämt de äldre lagarna 1934:67, 1934:68 och 1934:69). Den nordiska regleringens grova huvuddrag är att en konkurs, som inträffar i det nordiska land där konkursgäldenären har sitt hemvist eller säte, omfattar egendom inom alla de nordiska länderna, varmed man dock inte gör avkall på en svensk konkursförvaltnings ambitioner att vid domicilkonkurs omhänderta även egendom utanför Norden (se ovan). De konkursrättsliga frågorna skall med vissa undantag prövas enligt lagen i konkurslandet. Konventionen innehåller också några kollisionsregler om den sakrättsliga giltigheten av vissa säkerhetsrätter (jfr avsnitt 5 ovan). Konkursdomstolen och konkursförvaltningen kan begära hand-

räkning i de övriga nordiska länderna. Är konkursen en särkonkurs skall detta anges i konkursbeslutet och konkursen omfattas i så fall inte av de internordiska reglerna. Ett i gäldenärens nordiska hemvistland i konkurs eller efter offentlig ackordsförhandling fastställt tvångsackord gäller i de övriga nordiska länderna.

I slutet av 1995 undertecknades en ny EU-konvention om insolvensförfaranden, vars ikraftträdande dock kan komma att dröja i flera år eftersom det förutsätter ratifikation från samtliga medlemsstaters sida. Konventionen reglerar medlemsstaternas konkursjurisdiktion: art. 3 stadgar att konkurs skall inledas i den medlemsstat där gäldenärens huvudsakliga intressen finns. I annan medlemsstat får konkurs inledas endast om gäldenären har ett driftställe där och en sådan särkonkurs omfattar endast gäldenärens egendom inom det landet. Konventionen lägger sig inte i medlemsstaternas konkursdomsrätt beträffande gäldenärer vilkas huvudsakliga intressen ligger utanför EU. Konkursförfarandet skall i princip följa lagen i konkurslandet, bl.a. i fråga om vilken egendom som ingår i boet och förmånsrättsordningen. Undantag görs dock för bl.a. sakrättsligt skyddade rättigheter avseende egendom belägen i annan medlemsstat. En konkurs inledd i den medlemsstat där gäldenären har sina huvudsakliga intressen skall enligt art. 16 erkännas i alla andra medlemsstater. Erkännandet omfattar bl.a. förvaltarens rätt att omhänderta egendom, men hindrar inte en sekundärkonkurs i de stater där gäldenären har ett driftställe (se ovan). Eftersom sekundärkonkursen i princip följer sitt eget lands lag kan det för en fordringsägare löna sig att jämföra för- och nackdelarna med huvudkonkursens och sekundärkonkursens lag innan han ansöker om inledande av en sekundärkonkurs. Konventionen föreskriver att huvudkonkursen och de sekundära konkurserna skall samarbeta på olika sätt, alltifrån genom informationsutbyte till överlämnande av sekundärkonkursens eventuella överskott till huvudkonkursen. Ett antal konventionsartiklar handlar om information till fordringsägarna och om hur fordringar skall bevakas. En viktig nyhet är att skattemyndigheter och socialförsäkringsmyndigheter från de andra medlemsstaterna genom art. 39 tillerkänns rätt att göra sina fordringar gällande i konkursen. Åtskilliga stadganden lämnar dock utrymme för olika tolkningar och det är därför av stor vikt att art. 43 ger EG-domstolen behörighet att på begäran meddela beslut angående tolkningen av konventionen.

8. Rekommenderad litteratur för fördjupningsstudier

Bogdan, M., Svensk internationell privat- och processrätt, 4 uppl., Lund 1992.

Bogdan, M., Internationell konkurs- och ackordsrätt, Stockholm 1984.

Dennemark, S., Om svensk domstols behörighet i internationellt förmögenhetsrättsliga mål, Stockholm 1961.

Eek, H., Lagkonflikter i tvistemål II, Stockholm 1978.

Eek, H., Svensk eller utländsk lag?, i Exporträtt 4, Stockholm 1970.

Hjerner, L., Främmande valutalag och internationell privaträtt, Stockholm 1956.

Karlgren, H., Kortfattad lärobok i internationell privat- och processrätt, 5 uppl., Lund 1974.

Lando, O., Kontraktstatutet, 3 uppl., København 1981.

Nial, H., Internationell förmögenhetsrätt, 2 uppl., Stockholm 1953.

Pålsson, L., Svensk rättspraxis i internationell processrätt, Stockholm 1989.

Pålsson, L., Bryssel- och Luganokonventionerna, Stockholm 1995.

Utdrag ur rättegångsbalken

10 Kap. Om laga domstol

1 § Laga domstol i tvistemål i allmänhet är rätten i den ort, där svaranden har sitt hemvist.

Är svaranden folkbokförd i Sverige anses som hans hemvist den ort där han var folkbokförd den 1 november föregående år.

För bolag, förening eller annat samfund, stiftelse eller annan sådan inrättning gälle som hemvist den ort, där styrelsen har sitt säte eller, om säte för styrelsen ej är bestämt eller styrelse ej finnes, där förvaltningen föres. Lag samma vare i fråga om kommun eller annan sådan menighet.

Dödsbo sökes vid den rätt, där den döde skolat svara.

Den som icke äger känt hemvist vare sig inom eller utom riket sökes där han uppehåller sig. Är han svensk medborgare och uppehåller han sig utom riket eller är hans uppehållsort okänd, sökes han där han inom riket senast haft hemvist eller uppehållit sig.

2 § Kronan sökes i tvistemål i allmänhet där den myndighet, som har att bevaka talan i målet, har sitt säte.

3 § Den som icke äger känt hemvist inom riket må i tvist rörande betalningsskyldighet sökas där honom tillhörig egendom finnes. Rör tvisten lös egendom, må han sökas där egendomen finnes.

Fordran, som grundas å löpande skuldebrev eller annan handling, vars företeende utgör villkor för rätt att kräva betalning, anses finnas där handlingen är. Annan fordran anses finnas där gäldenären har sitt hemvist. Är pant ställd för fordringen, må denna anses finnas där panten är.

4 § Har den som icke äger känt hemvist inom riket här ingått förbindelse eller eljest ådragit sig gäld, må han i tvist därom sökas där förbindelsen ingicks eller gälden uppkom.

5 § Den som idkar jordbruk, gruv- eller fabriksdrift, hantverk, handel eller annan dylik rörelse med fast driftställe må i tvist, som uppkommit omedelbart på grund av den rörelsen, sökas där driftstället är.

6 § Har någon ingått förbindelse eller eljest ådragit sig gäld å ort, där han

mera varaktigt uppehåller sig, må han, medan han befinner sig å orten, för sådan förbindelse eller gäld sökas där. Lag samma vare i fråga om gäld, som någon vid tillfällig vistelse å annan ort ådragit sig för kost, bostad eller dylikt.

8 § Talan i anledning av skadegörande handling må väckas vid rätten i den ort, där handlingen företogs eller skadan uppkom. Företogs handlingen eller uppkom skadan å orter under skilda domstolar, må talan väckas vid envar av dem.

10 § Twist om äganderätt eller nyttjanderätt till fast egendom, om rätt till servitut eller annan särskild rätt till egendomen eller om besittning av egendomen skall upptagas av rätten i den ort, där fastigheten är. Lag samma vare, om tvisten rör skyldighet för ägare eller innehavare av egendomen att fullgöra något, som åligger honom i denna egenskap, eller, då nyttjanderätt eller annan särskild rätt till egendomen upplåtits, fråga är om vederlag för upplåtelsen, byggnads underhåll eller annat dylikt. Vad som sägs i denna paragraf gäller dock ej arrendetvist.

Twist med anledning av tillfällig upplåtelse av nyttjanderätt till mark eller hus eller del av hus för uppställning av fordon skall vid tillämpning av paragrafen ej anses som arrendetvist.

Ligger fastigheten under flera domstolar eller gäller tvisten flera fastigheter under skilda domstolar, skall tvisten upptagas av den rätt, under vilken huvuddelen ligger.

11 § Vid domstol, som sägs i 10 §, må ock väckas:

1. twist om köpeskilling för fast egendom eller annat dylikt anspråk på grund av överlåtelse av äganderätt till egendomen;
2. talan mot ägare av fast egendom om skyldighet att personligen svara för gäld, för vilken egendomen utgör pant, om betalning samtidigt sökes ur egendomen;
3. twist om skada eller annat intrång å fast egendom;
4. talan om ersättning för arbete, som utförts å fast egendom; eller
5. talan om ersättning för det någon brustit åt hemul angående fast egendom.

12 § Som fast egendom anses vid tillämpning av detta kapitel även bygg-

nad å annans grund samt gruva och för gruvsdrift avsedd byggnad eller anläggning.

13 § Twist angående ombudsarvode, fördelning av rättegångskostnad mellan flera ersättningsskyldiga eller annat dylikt anspråk på grund av rättegång må väckas vid den rätt, som först dömt i målet.

14 § Käromål mot flera svarande må väckas vid den rätt, där någon av dem enligt vad förut i detta kapitel är stadgat har att svara, om det sker samtidigt och käromålen stödja sig på väsentligen samma grund. Är saken sådan, att endast en dom kan givas mot alla, som hava del i saken, må talan ock väckas vid den rätt, där någon av dem har att svara.

Genkäromål upptages av den rätt, som upptagit huvudkäromålet.

Talan, som avses i 14 kap. 4 eller 5 §, upptages av den rätt, som upptagit huvudmålet.

15 § Har, sedan stämning delgivits svaranden, ändring inträtt i förhållande, som betingat domstolens behörighet, vare den utan verkan.

16 § Har skriftligt avtal slutits därom, att uppkommen twist eller framtida twist, härflytande ur angivet rättsförhållande, må väckas vid viss domstol eller att för tvisten viss domstol ensam skall vara behörig, lände det till efterrättelse, om ej annat är stadgat.

— — —

Lag (1964:528) om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker

1 § Denna lag äger tillämpning på sådana köp av lösa saker som hava internationell karaktär.

Från lagens tillämpningsområde undantagas

1. köp av registrerade fartyg och luftfartyg;
2. köp av värdepapper; samt
3. försäljning genom judiciell myndighets åtgärd eller i exekutiv ordning.

Med köp likställes avtal om leverans av lösa saker som skola tillverkas, såfram materialet skall tillhandahållas av den som åtagit sig leveransen.

2 § Bestämmelserna i denna lag avse icke köparens och säljarens rätts-handlingsförmåga, köpeavtalets form eller köpets rättsverkningar i förhållande till andra än parterna.

3 § Köparen och säljaren äga genom uttrycklig bestämmelse överenskomma att lagen i visst land skall tillämpas på köpet. Sådan överenskommelse är även gällande, om den eljest otvetydigt framgår av avtalet.

Fråga, huruvida giltig överenskommelse om tillämpning av visst lands lag kommit till stånd, bedömes enligt lagen i detta land.

4 § Föreligger icke sådan överenskommelse som avses i 3 §, tillämpas lagen i det land där säljaren har sitt hemvist då han mottager beställningen eller, om beställningen mottages vid ett säljaren tillhörigt fast driftställe, lagen i det land där detta är beläget.

Lagen i det land där köparen har sitt hemvist eller där han innehar fast driftställe, från vilket beställningen göres, skall dock tillämpas, såframt säljaren eller hans representant mottager beställningen i detta land.

Beträffande köp på börs eller auktion skall tillämpas lagen i det land där börsen finnes eller auktionen äger rum.

5 § I fråga om sättet för undersökning av godset, frister för undersökningen och meddelanden i anslutning till denna samt de åtgärder som skola vidtagas därest godset avvisas skall, om ej annat uttryckligen avtalats, tillämpas lagen i det land där undersökningen skall äga rum.

6 § Bestämmelse i utländsk lag som är uppenbart oförenlig med grunderna för rättsordningen här i riket må ej här vinna tillämpning.

Utdrag ur lagen (1929:147) om utländska skiljeavtal och skiljedomar

6 § Utländsk skiljedom skall här i riket gälla under de förbehåll som här nedan angivas.

7 § Utländsk skiljedom gäller ej här i riket, om den mot vilken skiljedomen åberopas visar

1. att part, när skiljeavtalet träffades, saknade behörighet att ingå sådant avtal eller icke var behörigen företrädd eller att skiljeavtalet är ogiltigt enligt den lag som enligt parternas överenskommelse skall tillämpas eller, i avsaknad av varje anvisning i sådant hänseende, lagen i den stat där skiljedomen meddelats,

2. att han ej i vederbörlig ordning underrättats om tillsättandet av skiljeman eller om skiljemannaförfarandet eller att han av annan orsak icke varit i stånd att utföra sin talan,

3. att skiljemännen överskridit sitt uppdrag och skiljedomen av sådan anledning är utan verkan i den stat där den meddelats eller enligt vars lag den meddelats,

4. att skiljenämndens tillsättande eller dess sammansättning eller skiljemannaförfarandet strider mot vad parterna avtalat eller, om avtal härom saknas, mot lagen i den stat där förfarandet ägt rum och skiljedomen av sådan anledning är utan verkan i den stat där den meddelats eller enligt vars lag den meddelats, eller

5. att skiljedomen ännu icke blivit verkställbar eller eljest bindande för parterna i den stat där den meddelats eller enligt vars lag den meddelats eller att den undanröjts eller dess verkställighet uppskjutits av behörig myndighet i sådan stat.

Utländsk skiljedom gäller ej heller,

1. om skiljedomen innefattar prövning av fråga, som enligt svensk lag ej må avgöras av skiljemän, eller

2. om tillämpning av skiljedomen skulle vara uppenbart oförenlig med grunderna för rättsordningen här i riket.

8 § Ansökan om verkställighet av utländsk skiljedom göres hos Svea hovrätt.

OBS: preliminär översättning enligt Justitiedepartementets promemoria Ds 1996:7

Utdrag ur Romkonventionen om tillämplig lag för avtalsförpliktelser

öppnad för undertecknande den 19 juni 1980
(80/934/EEG)

AVDELNING 1

Konventionens tillämpningsområde

Artikel 1

Konventionens räckvidd

1. Reglerna i denna konvention är tillämpliga på avtalsförpliktelser i samtliga fall när ett val måste göras mellan lagarna i olika länder.
2. De är inte tillämpliga på
 - a) frågor som rör fysiska personers familjerättsliga ställning, rättskapacitet eller rättsliga handlingsförmåga, om inte annat följer av artikel 11;
 - b) avtalsförpliktelser som rör
 - arv och testamente,
 - makars förmögenhetsförhållanden,
 - rättigheter och förpliktelser som har sin grund i familjeförhållanden, släktskap, äktenskap eller svägerskap, inklusive underhållsskyldighet mot barn födda utom äktenskap;
 - c) förpliktelser som följer av växlar, checkar och orderskuldebrev eller andra omsättningsbara värdepapper, i den utsträckning som förpliktelserna enligt sådana andra värdepapper följer av dessas negotiabla karaktär;
 - d) skiljedoms- och prorogationsavtal;
 - e) frågor som regleras i lagstiftning om bolag, föreningar och andra juri-

diska personer, såsom frågor om deras upprättande genom registrering eller på annat sätt, deras rättskapacitet, interna organisation eller upplösning samt om personligt ansvar för delägare och organ i denna egenskap för bolagets, föreningens eller den juridiska personens förpliktelser;

f) frågan om en mellanman kan binda sin huvudman, eller om ett organ för ett bolag, förening eller annan juridisk person kan binda bolaget, föreningen eller den andra juridiska personen i förhållande till tredje man;

g) bildande av »truster» och förhållandet mellan stiftare, »trustees» och förmånstagare;

h) bevisning och förfarande, med förbehåll för artikel 14.

3. Reglerna i denna konvention är inte tillämpliga på försäkringsavtal som täcker risker inom territorier som tillhör medlemsstaterna i Europeiska ekonomiska gemenskapen. För att avgöra om en risk kan hänföras till dessa territorier skall domstolen tillämpa inhemska rätt.

4. Punkt 3 är inte tillämplig på återförsäkringsavtal.

Artikel 2

Tillämpning av icke- fördragsslutande staters lag

En lag som utpekas i denna konvention skall tillämpas, även om det är lagen i en icke-fördragsslutande stat.

AVDELNING II

Enhetliga regler

Artikel 3

Parternas lagval

1. Ett avtal skall regleras av den lag som parterna har valt. Lagvalet skall vara uttryckligt eller på annat sätt tydligt framgå av avtalsbestämmelserna eller av övriga omständigheter. Genom sitt val kan parterna ange tillämplig lag för hela avtalet eller för endast en del av avtalet.

2. Parterna kan när som helst komma överens om att annan lag skall vara tillämplig på avtalet än den lag som tidigare reglerade detta antingen med stöd av ett tidigare val enligt denna artikel eller med stöd av andra bestäm-

meler i denna konvention. Ändringar av tillämplig lag efter avtalets ingående skall inte påverka avtalets giltighet till formen enligt artikel 9 eller försämra tredje mans rättigheter.

3. Det faktum att parterna har valt en utländsk lag, oavsett om valet kombinerats med ett avtal om behörighet för utländsk domstol eller inte skall inte, när alla övriga omständigheter av betydelse vid tidpunkten för lagvalet endast är knutna till ett enda land, medföra åsidosättande av sådana lagregler i detta land som inte kan avtalas bort, härefter benämnda »tvingande regler».

4. Frågor om förekomst och giltighet av parternas samtycke till att en viss lag skall vara tillämplig skall avgöras i enlighet med artiklarna 8, 9 och 11.

Artikel 4

Tillämplig lag i avsaknad av parternas lagval

①. I den utsträckning tillämplig lag för avtalet inte har valts i enlighet med artikel 3 skall avtalet regleras av lagen i det land som avtalet har närmast anknytning till. Om en del av avtalet kan skiljas från resten av avtalet och denna del har närmare anknytning till ett annat land kan dock lagen i detta land genom ett undantag tillämpas på denna del.

②. Om inte annat föreskrivs i punkt 5 skall avtalet antas ha närmast anknytning till det land där den part, som skall utföra den prestation som kännetecknar avtalet, vid tiden för avtalets ingående har sin vanliga vistelseort eller, om det gäller ett företag, en förening eller en annan juridisk person, sitt huvudkontor. Om avtalet ingås som ett led i denna parts förvärvsverksamhet skall detta land dock vara det land där det huvudsakliga verksamhetsstället är beläget, eller om enligt avtalsvillkoren prestationen skall fullgöras från ett annat verksamhetsställe än det stället, det land där det andra verksamhetsstället är beläget.

3. Oavsett bestämmelserna i stycke 2 skall, i den utsträckning som föremålet för avtalet är en sakrätt till fast egendom eller en nyttjanderätt till fast egendom, avtalet antas ha närmast anknytning till det land där den fasta egendomen är belägen.

4. Ett avtal om godstransport skall inte omfattas av presumtionen i stycke 2. Sådana avtal skall presumeras ha närmast anknytning till det land där transportören vid avtalets ingående har sitt huvudsakliga verksamhetsställe, om det landet även är det land där lastning eller lossning sker eller där

avsändaren har sitt huvudsakliga verksamhetsställe. Vid tillämpning av detta stycke skall certepartier för en enda resa och andra avtal vilkas huvudsyfte är transport av gods betraktas som godstransportavtal.

- ⑤ Stycke 2 skall inte tillämpas om den kännetecknande prestationen inte kan bestämmas. Presumtionerna i styckena 2–4 skall inte beaktas om omständigheterna visar att avtalet har närmare anknytning till ett annat land.

Artikel 5

Vissa konsumentavtal

1. Denna artikel är tillämplig på avtal om tillhandahållande av varor eller tjänster åt en person (»konsumenten») för ändamål som kan anses ligga utanför hans yrkesmässiga verksamhet, liksom på avtal om finansiering av ett sådant tillhandahållande.

- ② Oavsett bestämmelserna i artikel 3 skall parternas lagval inte medföra att konsumenten berövas det skydd som han har rätt till enligt tvingande regler i lagen i det land där han har sin vanliga vistelseort

⇒ om i det landet avtalet föregicks av ett särskilt anbud riktat till konsumenten eller av annonsering där och konsumenten där vidtog de för avtalets ingående nödvändiga åtgärder, eller

- ⇒ om den andre parten eller dennes representant har mottagit konsumentens beställning i det landet, eller

⇒ om avtalet rör försäljning av varor och konsumenten reste från det landet till ett annat land och gjorde sin beställning där, förutsatt att konsumentens resa arrangerades av säljaren för att förmå konsumenten att köpa.

3. Oavsett bestämmelserna i artikel 4 skall ett avtal som den här artikeln är tillämplig på, i avsaknad av lagval i enlighet med artikel 3, regleras av lagen i det land där konsumenten har sin vanliga vistelseort, om det ingås under de omständigheter som beskrivs i stycke 2 i den här artikeln.

4. Denna artikel skall inte tillämpas på

a) transportavtal;

b) avtal om tillhandahållande av tjänster, om tjänsterna skall tillhandahållas uteslutande i ett annat land än det där konsumenten har sin vanliga vistelseort.

5. Oavsett bestämmelserna i stycke 4 skall denna artikel tillämpas på avtal som för ett totalpris tillhandahåller en kombination av resa och logi.

Artikel 6

Individuella anställningsavtal

1. Oavsett bestämmelserna i artikel 3 skall parternas lagval inte medföra att den anställde fråntas det skydd som han har rätt till enligt tvingande regler i den lag som enligt stycke 2 skall tillämpas vid avsaknad av lagval.

2. Oavsett bestämmelserna i artikel 4 skall ett anställningsavtal i avsaknad av lagval enligt artikel 3 regleras av

a) lagen i det land där den anställde för att fullgöra avtalet vanligtvis utför sitt arbete, även om han tillfälligt är sysselsatt i ett annat land, eller

b) om den anställde inte vanligtvis utför sitt arbete i ett enda land, lagen i det land där det driftställe genom vilket han anställdes är beläget,

såvida det inte av omständigheterna som helhet framgår att avtalet har närmare anknytning till ett annat land, varvid avtalet skall regleras av lagen i det landet.

Artikel 7

Internationellt tvingande regler

1. Vid tillämpning av lagen i ett visst land i enlighet med denna konvention kan tvingande regler i lagen i ett annat land, till vilket situationen har nära anknytning, tillerkännas verkningar om och i den utsträckning som enligt lagen i det senare landet reglerna skall tillämpas oavsett vilken lag som är tillämplig på avtalet. Vid bedömningen av om sådana tvingande regler skall tillerkännas verkningar skall deras art och syfte beaktas liksom följderna av att de tillämpas eller inte tillämpas.

2. Denna konvention medför inte någon inskränkning av tillämpningen av regler i domstolslandets lag, när dessa är tvingande oavsett vilken lag som i övrigt skall tillämpas på avtalet.

Artikel 8

Materiell giltighet

1. Ett avtals eller en avtalsbestämmelses förekomst och giltighet skall bedömas enligt den lag som skulle tillämpas enligt denna konvention om avtalet eller bestämmelsen var giltig.
2. En part kan dock åberopa lagen i det land i vilket han har sin vanliga vistelseort för att fastställa att han inte har samtyckt till avtalet eller avtalsbestämmelsen, om det framgår av omständigheterna att det vore oskäligt att bedöma verkan av hans uppträdande enligt den lag som anges i stycke 1.

Artikel 9

Giltighet till formen

1. Ett avtal som ingås mellan personer som befinner sig i samma land är giltigt till formen om det uppfyller formkraven i den lag som reglerar avtalet enligt denna konvention eller i lagen i det land där avtalet ingås.
2. Ett avtal som ingås mellan personer som befinner sig i olika länder är giltigt till formen om det uppfyller formkraven i den lag som reglerar avtalet enligt denna konvention eller i lagen i något av dessa länder.
3. När ett avtal ingås av en agent skall vid tillämpningen av styckena 1 och 2 det land där agenten handlar anses vara det relevanta landet.
4. En viljeförklaring som avser ett existerande eller ett planerat avtal är giltig till formen om den uppfyller formkraven i den lag som enligt denna konvention reglerar eller skulle reglera avtalet, eller lagen i det land där viljeförklaringen avgavs.
5. Styckena 1–4 skall inte tillämpas på avtal som omfattas av artikel 5 och som har ingåtts under de omständigheter som anges i artikel 5 stycke 2. Den formella giltigheten av sådana avtal regleras av lagen i det land där konsumenten har sin vanliga vistelseort.
6. Trots styckena 1–4 i denna artikel skall ett avtal som avser en rätt till fast egendom eller en rätt att nyttja fast egendom vara underkastat tvingande formkrav enligt lagen i det land där fastigheten är belägen, om sådana krav ställs enligt den lagen oavsett i vilket land som avtalet har ingåtts och vilken lag som reglerar avtalet.

Artikel 10

Tillämplig lags räckvidd

1. Den lag som med stöd av artiklarna 3–6 och 12 i denna konvention är tillämplig på ett avtal skall särskilt regleras

- a) tolkning,
- b) fullgörelse,
- c) följderna vid avtalsbrott, innefattande uppskattning av skadestånd i den mån sådan uppskattning regleras av rättsregler, dock endast inom gränserna för de befogenheter som tillkommer domstolen enligt processrättsliga regler i domstolslandets lag,
- d) olika sätt att få förpliktelse att upphöra, innefattande preskription och andra rättsförluster som följer av utgången av en frist,
- e) följderna av avtalets ogiltighet.

2. Vad avser sättet för fullgörelse och åtgärder med anledning av bristande fullgörelse skall hänsyn tas till lagen i det land där fullgörelsen äger rum.

Artikel 11

Bristande rättskapacitet och bristande rättslig handlingsförmåga

När ett avtal har ingåtts mellan personer som befinner sig i samma land kan en fysisk person som enligt lagen i detta land har rättskapacitet och rättslig handlingsförmåga endast göra bristande rättskapacitet och bristande rättslig handlingsförmåga gällande enligt en annan lag, om den andra avtalsparten kände till eller borde känt till denna bristande rättskapacitet och bristande rättsliga handlingsförmåga då avtalet ingicks.

Artikel 12

Överlåtelse av fordran

1. Överlåtarens och förvärvarens inbördes förpliktelser enligt ett avtal om överlåtelse av en fordran gentemot en annan person («gäldenären») skall regleras av den lag som enligt denna konvention är tillämplig på avtalet mellan överlåtaren och förvärvaren.

2. Frågor om överlåtbarhet, förhållandet mellan förvärvaren och gäldenären, villkor enligt vilka överlåtelsen kan göras gällande i förhållande till

gäldenären och frågor om gäldenären har blivit befriad från sina förpliktelser, skall avgöras enligt den lag som reglerar den överlåtna fordringen.

Artikel 13

Subrogation

1. Om en person (»fordringsägaren») har en avtalsgrundad fordran gentemot någon annan (»gäldenären») och en tredje man är skyldig att betala fordringsägaren eller redan har betalat fordringsägaren på grund av denna skyldighet, skall den lag som reglerar tredje mans skyldighet att betala fordringsägaren avgöra om tredje man har rätt att mot gäldenären göra gällande de rättigheter som fordringsägaren hade gentemot gäldenären enligt den lag som reglerar förhållandet mellan dem och, om så är fallet, om han kan göra gällande fordringen fullt ut eller endast delvis.
2. Samma regel är tillämplig då flera personer omfattas av samma avtalsförpliktelse och en av dem har betalat fordringsägaren.

Artikel 14

Bevisbördan m.m.

1. Den lag som enligt denna konvention reglerar ett avtal skall tillämpas i den mån den för avtalsrättsliga förhållanden uppställer rättsliga presumtioner eller fördelar bevisbördan.
2. Varje slags bevismedel som godtas av lagen i domstolslandet eller i en av de lagar som anges i artikel 9 rörande avtalets eller viljeförklaringens giltighet till formen, får användas för bevisning av ett avtal eller en viljeförklaring, förutsatt att sådan bevisföring kan genomföras vid domstolen.

Artikel 15

Uteslutning av återförvisning

När konventionen föreskriver att lagen i ett visst land skall tillämpas innebär detta att gällande lagregler i det landet skall tillämpas med undantag för landets internationellt privaträttsliga regler.

Artikel 16

Ordre public

Tillämpning av en regel i den lag som enligt denna konvention är tillämplig får vägras endast om en sådan tillämpning är uppenbart oförenlig med grunderna för domstolslandets rättsordning.

Artikel 20

Gemenskapsrättens företrädare

Denna konvention skall inte påverka tillämpningen av sådana bestämmelser som på särskilda områden fastställer lagvalsregler för avtalsförpliktelser och som ingår i eller kommer att ingå i rättsakter utfärdade av Europeiska gemenskapernas institutioner eller i nationella lagar som harmoniserats för att genomföra sådana rättsakter.

Artikel 21

Förhållandet till andra konventioner

Denna konvention skall inte inverka på tillämpningen av internationella konventioner som en konventionsstat har tillträtt eller kommer att tillträda.

Artikel 22

Förbehåll

1. Varje konventionsstat kan vid tidpunkten för undertecknande, ratifikation, antagande eller godkännande förbehålla sig rätten att inte tillämpa

- a) artikel 7. 1,
- b) artikel 10.1.e.

Utdrag ur Luganokonventionen om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område upprättad den 16 september 1988

Avdelning I. Tillämpningsområde

Artikel 1

Denna konvention är tillämplig på privaträttens område, oberoende av vilket slag av domstol det är fråga om. Den omfattar i synnerhet inte skattefrågor, tullfrågor och förvaltningsrättsliga frågor.

Konventionen är inte tillämplig på:

1. fysiska personers rättsliga ställning, rättskapacitet eller rättshandlingsförmåga, makars förmögenhetsförhållanden, arv och testamente;
2. konkurs, ackord och liknande förfaranden; *gäller inte under till*
3. social trygghet; *gäller inte under till*
4. skiljeförfarande. *finns vald av artikel 17 konventionen*

Avdelning II. Domstols behörighet

Avsnitt 1. Allmänna bestämmelser

Artikel 2

Om inte annat föreskrivs i denna konvention, skall talan mot den som har hemvist i en konventionsstat väckas vid domstol i den staten, oberoende av i vilken stat han har medborgarskap.

För den som inte är medborgare i den stat där han har hemvist gäller samma bestämmelser om domstols behörighet som för statens egna medborgare.

Artikel 3

Talan mot den som har hemvist i en konventionsstat får väckas vid domstol i en annan konventionsstat endast med stöd av bestämmelserna i avsnitt 2 till 6 i denna avdelning.

Särskilt följande bestämmelser får inte tillämpas mot en sådan person:

– i Sverige: 10 kap. 3 § första stycket, första meningen i rättegångsbal-
ken

Artikel 4

Om svaranden inte har hemvist i någon konventionsstat bestäms domstolarnas behörighet i varje konventionsstat i enlighet med den statens egen lag, om inte annat följer av bestämmelserna i artikel 16.

Mot en sådan svarande kan den som har hemvist i en konventionsstat, oberoende av medborgarskap, på samma sätt som statens egna medborgare, åberopa de bestämmelser om domstols behörighet som gäller där och särskilt de bestämmelser som anges i artikel 3, andra stycket.

Avsnitt 2. Särskilda behörighetsregler

Artikel 5

Talan mot den som har hemvist i en konventionsstat kan väckas i en annan konventionsstat:

1. om talan avser avtal, vid domstolen i den ort där den förpliktelse som talan avser har uppfyllts eller skall uppfyllas; om talan avser anställningsavtal är denna ort den där arbetstagaren vanligtvis utför sitt arbete eller, om arbetstagaren inte vanligtvis utför sitt arbete i en och samma stat, den ort där det affärsställe genom vilket han anställdes är beläget;

③ om talan avser skadestånd utanför avtalsförhållanden, vid domstolen i den ort där skadan inträffade;

4. om talan avser enskilt anspråk i anledning av brott, vid den domstol där brottmålet är anhängigt, i den mån domstolen enligt sin lag är behörig att pröva enskilda anspråk;

5. i fråga om tvist som hänför sig till verksamheten vid en filial, agentur eller liknande, vid domstolen i den ort där denna är belägen;

Artikel 6

Talan mot den som har hemvist i en konventionsstat kan även väckas:

1. om han är en av flera svarande, vid domstol där någon av svarandena har hemvist;

2. om talan avser återgångskrav eller annat liknande, vid den domstol där det ursprungliga käromålet är anhängigt, såvida inte detta har väckts endast för att få talan mot tredje man prövad vid annan domstol än den som annars skulle ha varit behörig att pröva talan mot honom;

3. vid genkärsmål som grundar sig på samma avtal eller omständigheter som huvudkärålet, vid den domstol där huvudkärålet är anhängigt;

4. om talan avser avtal och denna talan får förenas med ett annat mål mot samma svarande om sakrätt till fast egendom, vid domstolen i den konventionsstat där fastigheten är belägen.

Avsnitt 3. Behörighetsregler för försäkringstvister

Avsnitt 4. Behörighetsregler för konsumenttvister

Artikel 13

I tvister som gäller avtal som har ingåtts av en person för ändamål som kan anses ligga utanför hans affärsverksamhet eller yrkesmässiga verksamhet, i det följande kallad »konsumenten», gäller i fråga om behörigheten – om inte annat följer av föreskrifterna i artikel 4 och artikel 5 punkt 5 – bestämmelserna i detta avsnitt, om det gäller:

1. köp av varor där betalningen skall erläggas i särskilda poster, eller

2. lån som skall återbetalas i särskilda poster eller någon annan form av kredit om lånet eller krediten var avsedd att finansiera köp av varor, eller

3. andra avtal om tillhandahållande av varor eller tjänster, om

a) avtalet föregicks av ett särskilt anbud riktat till konsumenten i den konventionsstat där han har hemvist eller annonsering där, och

b) konsumenten vidtog de för avtalets ingående nödvändiga åtgärderna i den staten.

Om konsumentens avtalspart inte har hemvist i en konventionsstat men har en filial, agentur eller liknande i en sådan stat, skall han anses ha hemvist i den staten såvitt avser tvister som hänför sig till denna verksamhet.

Detta avsnitt skall inte tillämpas på transportavtal.

Artikel 14

Konsumenten får väcka talan mot den andra avtalsparten antingen vid domstolarna i den konventionsstat där denne har hemvist eller vid domstolarna i den konventionsstat där han själv har hemvist.

Talan mot en konsument får av den andra avtalsparten väckas endast vid domstolarna i den konventionsstat där konsumenten har hemvist.

Dessa bestämmelser inskränker inte rätten att väcka genkärsmål vid den domstol där huvudkäröålet, enligt bestämmelserna i detta avsnitt, är anhängigt.

Artikel 15

Avvikelser från bestämmelserna i detta avsnitt i ett avtal om domstols behörighet gäller endast om avtalet:

1. har ingåtts efter tvistens uppkomst, eller
2. ger konsumenten rätt att väcka talan vid andra domstolar än dem som anges i detta avsnitt, eller
3. har ingåtts av en konsument och dennes avtalspart, vilka vid avtalets ingående hade hemvist eller sin vanliga vistelseort i samma konventionsstat, och avtalet ger domstolarna i den staten behörighet, såvida inte ett sådant avtal strider mot lagen i den staten.

Avsnitt 5. Exklusiv behörighet

Artikel 16

Följande domstolar skall, oberoende av parternas hemvist, ha exklusiv behörighet:

1. a) om talan avser sakrätt i fast egendom eller nyttjanderätt till fast egendom, domstolarna i den konventionsstat där egendomen är belägen;
b) dock skall, om talan avser avtal om nyttjanderätt till fast egendom för tillfälligt privat bruk under en tid av högst sex på varandra följande månader, också domstolarna i den konventionsstat där svaranden har hemvist vara behöriga under förutsättning att nyttjanderättshavaren är en fysisk person och ingendera parten har hemvist i den konventionsstat där egendomen är belägen;
2. om talan avser giltighet, ogiltighet eller upplösning av bolag eller andra juridiska personer eller beslut av deras organ, domstolarna i den konventionsstat där den juridiska personen har sitt säte;
3. om talan avser giltigheten av inskrivningar i offentliga register, domstolarna i den konventionsstat där registret förs;

4. om talan avser registrering eller giltighet av patent, varumärken, mönster och liknande rättigheter för vilka krävs deposition eller registrering, domstolarna i den konventionsstat där deposition eller registrering har begärts eller har ägt rum eller – på grund av bestämmelserna i en internationell konvention – anses ha ägt rum;

5. om talan avser verkställighet av domar, domstolarna i den konventionsstat där domen har verkställts eller skall verkställas.

Avsnitt 6. Avtal om domstols behörighet

*parterna kommer överens
om domstol*

Artikel 17

1. Om parterna har träffat avtal om att en domstol eller domstolarna i en konventionsstat skall vara behöriga att avgöra en redan uppkommen tvist eller framtida tvister i anledning av ett bestämt rättsförhållande, och minst en av parterna har hemvist i en konventionsstat, skall endast den domstolen eller domstolarna i den staten vara behöriga. Ett sådant avtal skall vara antingen:

a) skriftligt eller också muntligt och skriftligen bekräftat, eller

b) i en form som överensstämmer med praxis som parterna har utbildat mellan sig, eller

c) i internationell handel, i en form som överensstämmer med handelsbruk eller annan sedvänja som parterna kände till eller borde ha känt till och som är allmänt känd och regelmässigt iaktas av parter i avtal av föreliggande typ vid det ifrågavarande slaget av handel.

Om ett sådant avtal har ingåtts mellan parter av vilka ingen har hemvist i en konventionsstat, är domstolarna i andra konventionsstater inte behöriga att pröva tvisten så länge den eller de utvalda domstolarna inte har förklarat sig obehöriga.

2. Den domstol eller de domstolar i en konventionsstat som enligt en handling varigenom en »trust» har bildats är behörig domstol har exklusiv behörighet vid talan som väcks mot en instiftare, »trustee» eller insatt förmanstagare till en »trust», om saken angår förhållandet mellan dessa personer eller deras rättigheter eller skyldigheter inom ramen för »trusten».

3. Avtal om domstols behörighet eller motsvarande bestämmelser i en handling varigenom en »trust» har bildats, har ingen verkan om de strider mot bestämmelserna i artiklarna 12 eller 15, eller om de domstolar vars behörighet de utesluter har exklusiv behörighet enligt artikel 16.

4. Om ett avtal om domstols behörighet har träffats till förmån för en-

dast en av parterna, behåller den parten sin rätt att väcka talan vid varje annan domstol som är behörig enligt denna konvention.

5. I mål om anställningsavtal är avtal om domstols behörighet giltigt endast om det har ingåtts efter tvistens uppkomst.

Artikel 18

Utöver den behörighet som en domstol i en konventionsstat har enligt andra bestämmelser i denna konvention, är domstolen behörig om svaranden går i svaromål inför denna. Detta gäller dock inte om svaranden gick i svaromål endast för att bestrida domstolens behörighet eller om en annan domstol har exklusiv behörighet enligt artikel 16.

Avsnitt 7. Prövning av behörighetsfrågan och av frågan om målet kan tas upp

Artikel 19

Om talan som väcks vid en domstol i en konventionsstat gäller en tvist som domstol i en annan konventionsstat är exklusivt behörig att pröva enligt artikel 16, skall domstolen självmant förklara sig obehörig.

Artikel 20

Om talan väcks i en konventionsstat mot en svarande som har hemvist i en annan konventionsstat, och svaranden inte går i svaromål, skall domstolen självmant förklara sig obehörig, såvida den inte är behörig enligt bestämmelserna i denna konvention.

Domstolen skall låta handläggningen av målet vila till dess att det har klarlagts att svaranden har haft möjlighet att få del av stämningsansökan eller motsvarande handling i så god tid att han kunnat förbereda sitt svaromål eller att alla nödvändiga åtgärder för detta syfte har vidtagits.

I stället för bestämmelserna i föregående stycke gäller bestämmelserna i artikel 15 i Haagkonventionen den 15 november 1965 om delgivning i utlandet av handlingar i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur, om stämningsansökan eller underrättelse därom skall översändas utomlands i enlighet med nämnda konvention.

Avsnitt 8. Litispendens och mål som har samband med varandra

Artikel 21

Om talan väcks vid domstolar i olika konventionsstater rörande samma sak och målen gäller samma parter, skall varje domstol utom den vid vilken talan först väckts självmant låta handläggningen av målet vila till dess att det har fastställts att den domstol vid vilken talan först väckts är behörig.

När det har fastställts att den domstol vid vilken talan först väckts är behörig, skall övriga domstolar självmant avvisa talan till förmån för den domstolen.

Artikel 22

Om käromål som har samband med varandra är väckta vid domstolar i olika konventionsstater och målen prövas i första instans, får varje domstol utom den vid vilken talan först väckts låta handläggningen av målet vila.

Annan domstol än den vid vilken talan först väckts får också avvisa talan på begäran av en av parterna, om dess lag tillåter förening av mål som har samband med varandra och den domstol vid vilken talan först väckts är behörig att pröva båda käromålen.

Vid tillämpningen av denna artikel skall käromål anses ha samband med varandra om de är så förenade att en gemensam handläggning och dom är påkallad för att undvika att oförenliga domar meddelas som en följd av att käromålen prövas i olika rättegångar.

Artikel 23

Om flera domstolar är exklusivt behöriga, skall varje domstol utom den vid vilken talan först väckts förklara sig obehörig till förmån för den domstolen.

Avsnitt 9. Interimistiska åtgärder, däribland säkerhetsåtgärder

Artikel 24

Interimistiska åtgärder, däribland säkerhetsåtgärder, som kan vidtas enligt lagen i en konventionsstat, får begäras hos domstolarna i den staten, även om domstol i en annan konventionsstat är behörig att pröva målet i sak enligt denna konvention.

Avdelning III. Erkännande och verkställighet

Artikel 25

I denna konvention förstås med dom varje avgörande som har meddelats av domstol i en konventionsstat oavsett dess rubricering, såsom dom, beslut eller förordnande om verkställighet, liksom domstolstjänstemans beslut i fråga om rättegångskostnader.

Avsnitt 1. Erkännande

Artikel 26

En dom som har meddelats i en konventionsstat skall erkännas i de andra konventionsstaterna utan att något särskilt förfarande behöver anlitas.

Om frågan om en dom skall erkännas eller inte är föremål för tvist, kan en part, som gör gällande att domen skall erkännas, genom att anlita det förfarande som föreskrivs i avsnitt 2 och 3 i denna avdelning, få fastställt att domen skall erkännas.

Om utgången av ett mål som handläggs vid en domstol i en konventionsstat är beroende av om en dom skall erkännas, är den domstolen behörig att pröva frågan om erkännande.

Artikel 27

En dom skall inte erkännas:

1. om ett erkännande skulle strida mot grunderna för rättsordningen (ordre public) i den stat där domen görs gällande;

2. om det är en tredskodom eller en annan dom som har meddelats mot en utebliven svarande och svaranden inte på rätt sätt har delgivits stämningensansökan eller motsvarande handling i tillräcklig tid för att kunna förbereda sitt svaromål;

3. om domen är oförenlig med en dom som har meddelats i en tvist mellan samma parter i den stat där domen görs gällande;

4. om domstolen i ursprungsstaten i sin dom har tagit ställning till en fråga om en fysisk persons rättsliga ställning, rättskapacitet eller rätts-handlingsförmåga, makars förmögenhetsförhållanden, arv eller testamente i strid med en internationellt privaträttslig bestämmelse i den stat där domen görs gällande, såvida inte resultatet skulle ha blivit detsamma om domstolen hade tillämpat sistnämnda stats internationellt privaträttsliga bestämmelser;

5. om domen är oförenlig med en dom som tidigare har meddelats i en

icke-konventionsstat mellan samma parter och rörande samma sak, såvida den först meddelade domen uppfyller de nödvändiga villkoren för erkännande i den stat där domen görs gällande.

Artikel 28

En dom skall vidare inte erkännas om den strider mot bestämmelserna i avsnitt 3, 4 och 5 i avdelning II, och inte heller i de fall som avses i artikel 59.

Erkännande av en dom får också vägras i de fall som avses i artikel 54 B punkt 3 och artikel 57 punkt 4.

Vid den behörighetsprövning som åsyftas i de föregående styckena är den domstol eller myndighet som prövar frågan om erkännande bunden av de faktiska omständigheter som domstolen i ursprungsstaten har grundat sin behörighet på. Domstolens behörighet i ursprungsstaten får inte omprövas på andra grunder än som avses i första och andra styckena; behörighetsreglerna omfattas inte av de i artikel 27 punkt 1 åsyftade grunderna för rättsordningen.

Artikel 29

En utländsk dom får aldrig omprövas i sak.

Artikel 30

Om det vid domstol i en konventionsstat görs gällande att en dom som har meddelats i en annan konventionsstat skall erkännas, får domstolen låta handläggningen av målet vila om ändring i domen har sökts genom anlitande av ordinära rättsmedel.

Om det vid domstol i en konventionsstat görs gällande att en dom som har meddelats i Irland eller Storbritannien och Nordirland skall erkännas, får domstolen låta handläggningen av målet vila om verkställighet av domen har uppskjutits i ursprungsstaten på grund av att ändring i domen har sökts.

Avsnitt 2. Verkställighet

Artikel 31

En dom som har meddelats i en konventionsstat och som är verkställbar i den staten skall verkställas i en annan konventionsstat sedan domen, på ansökan av part, har förklarats vara verkställbar där. — — —

Artikel 32

1. Ansökan om verkställighet skall göras:

– i Sverige, vid Svea hovrätt,

Artikel 34

Den domstol som prövar ansökningen skall avgöra frågan snarast; i detta skede av förfarandet skall motparten inte ges tillfälle att yttra sig över ansökan.

Ansökningen får avslås endast på någon av de i artiklarna 27 och 28 angivna grunderna.

Den utländska domen får aldrig omprövas i sak.

Artikel 35

En behörig domstolstjänsteman skall snarast, på det sätt som föreskrivs i verkställighetsstaten, underrätta sökanden om det avgörande som har meddelats med anledning av ansökningen.

Artikel 36

Om verkställighet medges, kan motparten söka ändring av avgörandet inom en månad från det att han delgavs detta.

Om ändringssökanden har hemvist i annan konventionsstat än den där avgörandet att medge verkställighet meddelades, skall fristen för att söka ändring vara två månader och löpa från den dag då beslutet delgavs honom, antingen personligen eller i hans bostad. Fristen får inte förlängas på grund av långt avstånd.

Artikel 39

Så länge den i artikel 36 angivna fristen för att söka ändring ännu inte har löpt ut och intill dess att beslut har meddelats med anledning av att ändring sökts, får inga andra åtgärder för verkställighet än säkerhetsåtgärder vidtas mot gäldenärens egendom.

Ett avgörande som medger verkställighet medför att sådana säkerhetsåtgärder får vidtas.

Utdrag ur EU:s konvention om insolvensförfaranden

Kapitel I

Allmänna bestämmelser

Artikel 1

Tillämpningsområde

1. Denna konvention skall tillämpas på kollektiva insolvensförfaranden som innebär att gäldenären helt eller delvis berövas rådigheten över sina tillgångar och att en förvaltare utses.
2. Denna konvention skall inte tillämpas på insolvensförfaranden som rör försäkringsföretag, kreditinstitut, investmentföretag som tillhandahåller tjänster som innebär hantering av medel eller värdepapper för tredje mans räkning eller kollektiva investmentföretag.

Artikel 2

Definitioner

I denna konvention skall avses med:

- a) *insolvensförfaranden*: de kollektiva förfaranden som avses i artikel 1.1. Listan över dessa förfaranden finns i bilaga A vilken utgör en integrerad del av denna konvention.
- b) *förvaltare*: varje person eller institution som har till uppgift att förvalta eller realisera de tillgångar över vilka gäldenären berövats sin rådighet eller att övervaka dennes affärsverksamhet. Listan över dessa personer och institutioner anges i bilaga C, vilken utgör en integrerad del av denna konvention.
- c) *likvidationsförfarande*: ett insolvensförfarande i enlighet med a), som innebär att gäldenärens tillgångar avvecklas, även när förfarandet avslutas genom ett ackord eller annan liknande åtgärd eller som avslutas på grund

av att gäldenärens tillgångar inte räcker för att betala kostnaderna för förfarandet. Listan över dessa förfaranden anges i bilaga B, vilken utgör en integrerad del av denna konvention.

d) *domstol* (utom i artikel 44 och 45): en fördragsslutande stats rättsliga organ eller annan myndighet som har behörighet att inleda ett insolvensförfarande eller att fatta beslut under förfarandet.

e) *beslut*: när det gäller att inleda ett insolvensförfarande eller utse en förvaltare, även beslut av domstol som är behörig att inleda sådana förfaranden eller att utse en förvaltare.

f) *tidpunkten för inledande av förfarandet*: den tidpunkt från vilken beslutet att inleda förfarandet gäller, oavsett om beslutet är slutligt eller inte.

g) *den fördragsslutande stat, där egendom befinner sig*: för så vitt angår

- materiell egendom: den fördragsslutande stat, inom vars territorium egendomen finns,
- egendom och rättigheter som ägaren eller innehavaren måste låta registrera i ett offentligt register: den fördragsslutande stat under vars överinseende registret förs,
- fordringar: den fördragsslutande stat, inom vars territorium den som i sin tur har skulder till gäldenären har sina huvudsakliga intressen, enligt definitionen i artikel 3.1.

h) *driftsställe*: varje verksamhetsplats där gäldenären annat än tillfälligt idkar ekonomisk verksamhet med personella och materiella resurser.

Artikel 3

Internationell behörighet

1. Domstolarna i den fördragsslutande stat inom vars territorium gäldenärens huvudsakliga intressen finns, har behörighet att inleda ett insolvensförfarande beträffande gäldenären. För företag och andra juridiska personer skall sätet anses vara platsen för de huvudsakliga intressena, om inte annat visas.

2. När en gäldenärs huvudsakliga intressen finns inom en fördragsslutande stats territorium, har domstolarna i en annan fördragsslutande stat behörighet att inleda ett insolvensförfarande endast när gäldenären har ett driftsställe i den senare fördragsslutande staten. Verkan av detta förfarande får enbart omfatta gäldenären tillhörig egendom inom denna stats territorium.

3. När ett insolvensförfarande enligt punkt 1 har inletts, skall ett förfarande enligt punkt 2 som inleds därefter vara ett sekundärförfarande. Detta förfarande måste vara ett likvidationsförfarande.

4. Ett territoriellt insolvensförfarande enligt punkt 2 kan påbörjas innan ett huvudförfarande med tillämpning av punkt 1 inletts endast i följande fall:

a) om ett förfarande enligt punkt 1 inte kan inledas på grund av villkor som fastställs i lagstiftningen i den fördragsslutande stat inom vars territorium gäldenärens huvudsakliga intressen finns, eller

b) om begäran att inleda ett territoriellt insolvensförfarande gjorts av en borgenär som har hemvist eller säte i den fördragsslutande stat inom vars territorium det berörda driftsstället är beläget, eller vars fordran härrör från verksamheten vid detta driftsställe.

Artikel 4

Tillämplig lag

1. Om inte annat föreskrivs i denna konvention skall lagen i den fördragsslutande stat inom vars territorium insolvensförfarandet inleds, nedan kallad »inledningsstaten», vara tillämplig på förfarandet och dess verkningar.

2. Lagen i inledningsstaten skall bestämma förutsättningarna för att inleda ett förfarande, förfarandets gång och dess avslutande. Denna lag skall särskilt bestämma:

a) mot vilka slags gäldenärer ett insolvensförfarande kan inledas,

b) vilken egendom som ingår i boet och hur den egendom skall behandlas vilken förvärvats av gäldenären efter det att insolvensförfarandet har inletts,

c) gäldenärens rådighet och förvaltarens behörighet,

d) förutsättningarna för kvittning,

e) insolvensförfarandets inverkan på gäldenärens löpande avtal,

f) insolvensförfarandets inverkan på förfaranden som inletts av enskilda borgenärer, med undantag för pågående rättegångar,

g) de fordringar som skall anmälas i förfarandet och hur de fordringar skall behandlas, som uppkommit efter det att insolvensförfarandet har inletts,

h) hur fordringar skall anmälas, styrkas och godtas,

i) hur influtna medel skall fördelas, företrädesordningen och vilka rättig-

heter de borgenärer har, vilka efter det att insolvensförfarandet inletts delvis tillgodosetts till följd av sakrättsligt skydd eller genom kvittning,

- j) förutsättningarna för och verkningarna av att insolvensförfarandet avslutas, exempelvis genom ett ackord,
- k) borgenärernas ställning efter avslutat insolvensförfarande,
- l) vem som skall stå för kostnaderna för insolvensförfarandet,
- m) reglerna om rättshandlingars nullitet, återgång eller ogiltighet.

Artikel 5

Tredjemansskydd

1. Borgenärs eller tredje mans sakrättsliga skydd beträffande materiell eller immateriell, fast eller lös egendom som tillhör gäldenären och som finns i en fördragsslutande stat, skall inte påverkas av att ett insolvensförfarande inleds i en annan fördragsslutande stat.

2. Bland de rättigheter som avses i punkt 1 ingår:

- a) rätten att avyttra tillgången eller att ta ut sin fordran ur egendomen eller dess avkastning, särskilt vid panträtt eller retentionsrätt,
- b) ensamrätt att driva in en fordran, särskilt på grund av pant eller säkerhetsöverlåtelse,
- c) rätten att begära egendomen åter från den som utan rättighetsinnehavarens samtycke, har den i sin besittning eller använder den,
- d) en sakrättsligt skyddad nyttjanderätt till egendomen.

3. En rättighet som upptagits i ett offentligt register och som har verkan mot tredje man och som därigenom får ett sådant sakrättsligt skydd som avses i punkt 1, skall anses ha sakrättsligt skydd.

4. Punkt 1 påverkar inte talan om nullitet, återgång eller ogiltighet som avses i artikel 4.2 m).

Artikel 6

Kvittning

1. Inledandet av ett insolvensförfarande påverkar inte en borgenärs rätt att kvitta en fordran mot en fordran som gäldenären har mot honom, om så-

dan kvittning är tillåten enligt det lands lag, som är tillämplig på den insolvente gäldenärens fordran.

2. Punkt 1 hindrar inte talan om nullitet, återgång eller ogiltighet enligt artikel 4.2 m).

Artikel 7

Återtagandeförbehåll

1. En säljares återtaganderätt påverkas inte av att ett insolvensförfarande inleds beträffande köparen, om egendomen vid tidpunkten för förfarandets inledande finns i en annan fördragsslutande stat än inledningsstaten.

2. Att ett insolvensförfarande inleds beträffande en säljare, efter det att han levererat en vara, skall inte utgöra grund för att häva köpeavtalet och skall inte hindra köparen från att förvärva varan, om varan vid tidpunkten för förfarandets inledande finns i en annan fördragsslutande stat än inledningsstaten.

3. Punkterna 1 och 2 påverkar inte talan om sådan nullitet, återgång eller ogiltighet enligt artikel 4.2 m).

Artikel 8

Avtal avseende fast egendom

Verkan av ett insolvensförfarande på avtal om förvärv av eller nyttjanderätt till fast egendom, skall regleras uteslutande av lagen i den fördragsslutande stat inom vars territorium den fasta egendomen är belägen.

Artikel 9

Betalningssystem och finansiella marknader

1. Utan att artikel 5 påverkas, skall verkan av ett insolvensförfarande på de rättigheter och skyldigheter som åvilar parter i ett betalnings- eller avräkningssystem eller på en finansiell marknad, uteslutande regleras av den fördragsslutande stats lag, som är tillämplig på systemet eller marknaden.

2. Punkt 1 påverkar inte åtgärder som vidtas i samband med rättshandlingarnas nullitet, återgång eller ogiltighet i enlighet med den lag som är tillämplig på betalningssystemet eller den finansiella marknaden i fråga.

Artikel 10

Anställningsavtal

Verkan av ett insolvensförfarande på anställningsavtal och anställningsförhållanden skall uteslutande regleras av den fördragsslutande stats lag, som är tillämplig på anställningsavtalet.

Artikel 11

Verkan på registrerade rättigheter

Verkan av ett insolvensförfarande på gäldenärens rätt till fast egendom, skepp eller luftfartyg vilka är föremål för offentlig registrering, bestäms av lagen i den fördragsslutande stat under vars överinseende registret förs.

Artikel 12

Gemenskapspatent och -varumärken

Vid tillämpningen av denna konvention får ett gemenskapspatent, ett gemenskapsvarumärke eller motsvarande rättighet som skapats genom gemenskrättsliga bestämmelser, ingå i förfarandet endast om det utgör ett förfarande som avses i artikel 3. 1.

Artikel 13

Rättshandlingar till skada för borgenärerna

Artikel 4.2 m) skall inte tillämpas om den som haft vinning av en rättshandling till skada för borgenärskollektivet visar att:

- rättshandlingen faller under lagen i en annan fördragsslutande stat än inledningsstaten, och
- den lagen i det föreliggande fallet inte tillåter att rättshandlingen angräps på något sätt.

Artikel 14

Skydd för tredje mans förvärv

Giltigheten av en åtgärd varigenom gäldenären, efter det att ett insolvensförfarande har inletts, mot vederlag disponerar över:

- fast egendom eller
- ett skepp eller ett luftfartyg som är föremål för offentlig registrering eller
- rätten till värdepapper vars bestånd enligt lag är beroende av registrering,

skall bestämmas av lagen i den stat inom vars territorium den fasta egendomen är belägen eller under vars överinseende registret förs.

Artikel 15

Verkan av ett insolvensförfarande på pågående rättegångar

Verkan av ett insolvensförfarande på en pågående rättegång beträffande egendom eller rättigheter som gäldenären inte längre förfogar över, regleras uteslutande av lagen i den fördragsslutande stat där rättegången pågår.

Kapitel II

Erkännande av insolvensförfaranden

Artikel 16

Utgångspunkt

1. Beslut om att inleda ett insolvensförfarande fattat av en domstol i en fördragsslutande stat, som har behörighet enligt artikel 3, skall erkännas i alla andra fördragsslutande stater från den tidpunkt det har verkan i inledningsstaten.

Regeln i första stycket skall också gälla i de fall ett insolvensförfarande inte kan inledas mot en gäldenär i de andra fördragsslutande staterna, med hänsyn till hans rättsliga status.

2. Erkännande av ett förfarande enligt artikel 3.1 hindrar inte att ett förfarande enligt artikel 3.2 inleds. I sådant fall utgör detta senare förfarande ett sekundärförfarande i enlighet med vad som anges i kapitel III.

Artikel 17

Verkan av erkännande

1. Ett beslut varigenom ett förfarande enligt artikel 3.1 inleds, skall utan ytterligare formaliteter ha samma verkan i alla andra fördragsslutande stater som det har i inledningsstaten, om inte annat föreskrivs i denna konvention och så länge inte något förfarande enligt artikel 3.2 har inletts i dessa stater.

2. Verkan av ett beslut varigenom ett förfarande enligt artikel 3.2 inleds, får

inte ifrågasättas i andra fördragsslutande stater. Begränsningar av borgenärernas rättigheter, särskilt i form av betalningsanstånd eller nedsättning av fordringar som en följd av detta förfarande skall ha verkan på egendom som befinner sig inom en annan fördragsslutande stats territorium endast gentemot de borgenärer som har medgett detta.

Artikel 18

Förvaltarens behörighet

1. En förvaltare som har utsetts av en domstol som är behörig enligt artikel 3.1, har samma behörighet inom andra fördragsslutande staters territorier som han har enligt lagen i inledningsstaten, så länge inget annat insolvensförfarande har inletts eller säkerhetsåtgärder av motsatt innebörd har vidtagits till följd av en begäran om inledning av insolvensförfarande i denna andra stat. Förvaltaren har särskilt rätt att överföra boets egendom från den fördragsslutande stats territorium inom vilket den befinner sig, om inte annat följer av artikel 5 och 7.
2. En förvaltare som har utsetts av en domstol som är behörig enligt artikel 3.2, får i en annan fördragsslutande stat, utom rätta eller vid domstol, göra gällande att lös egendom efter insolvensförfarandets inledning har överförts från inledningsstaten till den andra fördragsslutande staten. Han får också vidta åtgärder i borgenärernas intresse avseende återvinning.
3. Vid utförandet av sitt uppdrag har förvaltaren att följa lagen i den fördragsslutande stat inom vars territorium han avser att vidta åtgärder, särskilt vad gäller förfarandet för att avveckla boets egendom. Hans behörighet innefattar inte att använda tvångsåtgärder eller bilägga tvister.

— — —

Artikel 26

Ordre public

En fördragsslutande stat får vägra att erkänna ett insolvensförfarande som har inletts i en annan fördragsslutande stat eller vägra att verkställa beslut som fattats i samband med ett sådant förfarande, om verkan av ett sådant erkännande eller en sådan verkställighet skulle vara uppenbart oförenlig med grunderna för den statens rättsordning (ordre public), särskilt vad gäller statens grundläggande rättsprinciper och individens grundlagsenliga fri- och rättigheter.

Kapitel III

Sekundära insolvensförfaranden

Artikel 27

Förutsättningar för att inleda ett förfarande

Om ett förfarande enligt artikel 3.1 inletts av en domstol i en fördragsslutande stat och erkänns i en annan fördragsslutande stat (huvudförfarande), kan – utan att gäldenärens insolvens ytterligare granskas i denna andra stat – ett sekundärt insolvensförfarande inledas i denna fördragsslutande stat, om någon domstol där är behörig enligt artikel 3.2. Detta förfarande måste vara ett förfarande som anges i bilaga B. Förfarandets verkan skall begränsas till de av gäldenärens tillgångar som finns inom denna andra fördragsslutande stats territorium.

Artikel 28

Tillämplig lag

Om inte annat föreskrivs i denna konvention skall lagen i den fördragsslutande stat inom vars territorium sekundärförfarandet inleds vara tillämplig på det förfarandet.

Artikel 29

Rätt att begära att ett sekundärförfarande inleds

Följande personer har rätt att begära att ett sekundärförfarande inleds:

- a) förvaltaren i huvudförfarandet,
- b) andra personer eller myndigheter som har rätt att begära att ett insolvensförfarande inleds enligt lagen i den fördragsslutande stat inom vars territorium begäran framställs om att sekundärförfarandet inleds.

Artikel 31

Skyldighet att samarbeta och lämna upplysningar

1. Med de begränsningar som kan följa av sekretessbestämmelser skall förvaltarna i huvud- och sekundärförfarandena vara skyldiga att informera varandra. De skall utan dröjsmål delge varandra all information som kan vara av värde för det andra förfarandet, särskilt sådant som gäller hur långt

anmälningsförfarandet fortskridit och alla åtgärder som syftar till att avsluta förfarandet.

2. Om inte annat följer av de bestämmelser som reglerar vart och ett av förfarandena, skall förvaltarna i huvud- och sekundärförfarandena samarbeta med varandra.
3. Förvaltaren i sekundärförfarandet skall så snart som det kan ske ge förvaltaren i huvudförfarandet möjlighet att framlägga förslag om avyttring av tillgångar som ingår i sekundärförfarandet eller om hur dessa skall användas.

Artikel 32

Utövandet av borgenärsrättigheter

1. En borgenär får anmäla sina fordringar i huvudförfarandet och i vilket sekundärförfarande som helst.
2. Förvaltarna i huvud- och sekundärförfarandena skall i de övriga förfarandena anmäla de fordringar som anmälts i det förfarande i vilket de utsetts, under förutsättning att detta är till fördel för borgenärerna i detta senare förfarande och med förbehåll för dessas rätt att motsätta sig det eller återkalla sin anmälan, när lagen så tillåter.
3. Förvaltaren i ett huvud- eller sekundärförfarande har rätt att delta i andra förfaranden på samma villkor som en borgenär, bland annat vad avser rätten att närvara vid borgenärssammanträden.

Artikel 35

Överskott i sekundärförfarandet

Om, genom avyttring av tillgångar, samtliga fordringar i sekundärförfarandet kan betalas, skall förvaltaren i detta förfarande genast överföra överskottet till förvaltaren i huvudförfarandet.

Artikel 36

Efterföljande inledning av huvudförfarandet

Om ett förfarande enligt artikel 3.1 inleds efter det att ett förfarande enligt artikel 3.2 inlett i en annan fördragsslutande stat, skall artikel 31–35 tillämpas på det först inledda förfarandet, om det förfarandet så tillåter.

Kapitel IV

Information till borgenärer och om hur anspråk skall anmälas

Artikel 39

Rätt att göra fordringar gällande

En borgenär – inklusive skattemyndighet eller socialförsäkringsorgan i de fördragsslutande staterna – som har sitt hemvist eller sitt säte i en annan fördragsslutande stat än inledningsstaten, har rätt att skriftligen anmäla sina fordringar i insolvensförfarandet.

Artikel 40

Skyldighet att informera borgenärer

1. När ett insolvensförfarande har inletts i en fördragsslutande stat skall den behöriga domstolen eller den förvaltare som domstolen utsett utan dröjsmål informera kända borgenärer, med hemvist eller säte i andra fördragsslutande stater, därom.
2. Underrättelsen, vilken skall sändas till var och en av dessa, skall innehålla upplysningar om vilka tidsfrister som gäller och följderna av att dessa tidsfrister inte iakttas, den myndighet eller det organ hos vilka fordringar kan anmälas och andra föreskrivna åtgärder. Detta meddelande skall också ange huruvida borgenärer som har fordringar förenade med säkerhets- eller förmånsrätt måste anmäla sin fordran.

HÖGSKOLAN
|
KARLSTAD
1997 -09- 0 1
BIBLIOTEKET

MICHAEL BOGDAN

Lagkonflikter i utrikeshandeln

Om jurisdiktion och lagval

Den här boken vänder sig främst till icke-jurister verksamma i den internationella handeln, bl.a. de ekonomistuderande, och presenterar en översikt över de internationellt privat- och processrättsliga frågeställningar och regler vilka är av särskilt kommersiellt intresse. I första hand rör det sig om svenska domstolars behörighet att pröva förmögenhetsrättsliga tvister med anknytning till utlandet, vilket lands lag som skall tillämpas på sådana tvister, samt erkännande och verkställighet i Sverige av främmande förmögenhetsrättsliga domar. I bilagor återges de viktigaste konventions- och lagreglerna på detta rättsområde.

Michael Bogdan är professor i internationell och komparativ privat- och processrätt vid Lunds universitet. Han har tidigare utgivit bl.a. *Utrikeshandelns civilrättsliga grundproblem*, 2 uppl. (1994), *Svensk internationell privat- och processrätt*, 4 uppl. (1992) samt *Komparativ rättskunskap* (1993).

ISBN 91-39-00040-0

NORSTEDTS
JURIDIK

BESTÄLLNINGAR: NORSTEDTS JURIDIK AB · KUNDTJÄNST · BOX 6454 · 11382 STOCKHOLM
FAX 08-6909030 · TEL 08-6909696